

Crescendo.

I.

Kot morska planjava je moje srce,
s svetlobo nebes posejana,
in ladjice bele na morju stoje
in nobena za ceste pomorske ne ve
in nobena ne ve do pristana.

Kot mrtvi galebi leže vrh morja —
— — — le kadar se jezno valovje igra
in izkravela je zarja,
se vzpno, da otmejo tovore zlata,
— a vse so, — ah, vse — brez krmarja.

Ko dan se nanovo z nočjo poroči,
obsevan od jutranje zore,
kot živa poljana morje valovi,
ah ladjice, — vsaka si jadro razpni
in pripelji do cilja tovore!

Kot morje mi v prsih srcé je širnó
in v dalji že vidim pristane —
v dežele nebeške igra mi oko — — —
— a ladjice bele in drago blago
v dnu morja mi leže — pokopane!

II.

Po polju grem in svetle zvezde z mano
 gredo v brezbrežnost sladke te noči
 in hrepenenje — dolgo že neznano
 v dnu moje tihe duše se rodi . . .

To hrepenenje pokosi veselje,
 ta zvezdna cesta v večnost me pelja,
 pod mano sanja pomladansko polje,
 stotisoč zvezd mi sveti vrh neba.

Kako strastno se zvezdam ogenj bliska,
 kot dogoreti moral bi nocoj,
 stotisoč želj mi v polnem srcu vriska,
 po nebu gre stotisoč zvezd z menoj!

III.

In dahnila je vesna na poljane
 in solnce je prižgalo sveti žar,
 v stobarven plašč ogrinja se priroda,
 kot da ovenčan bi bila oltar.

Mogočna pesem se glasi čez trate,
 v stožarkem solncu barve jo pojo
 in morje jo šumi ob trdih skalah,
 v gorečih zvezdah poje jo nebo.

Hej, to je moč, ki v teh akordih žije,
 in to je strast, ki do neba kipi,
 in to je kri, ki po življenju vpije,
 in to je luč, ki ne pozna noči.

In barve govorijo moji duši
 in morje in nebo ji šepeta:
 „Veruj v to moč, ki vse okove zruši,
 veruj v to strast, ki ne pozna mejá!“

Pavel Grošelj.

Izza kongresa.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Štirinajsto poglavje.

Otekel je mesec februar. Kongres je imel dne 26. tega meseca zadnjo svojo sejo, a potentati in diplomati so gojili nade, da bode v pričetku marca vse pri kraju in da se bodo tedaj na vse strani sveta zopet razpršile množice, katere je bil kongres zvalil v belo Ljubljano.

V februarju je neapoljska afera belila glave državnikom. Ali revolucionarji so vidno nazadovali in vse je kazalo, da napravi general Frimont nekak izprehod v burbonsko kraljevino, pri katerem se bode nekaj potu, a malo krvi prelilo. Vsled tega je vladala dobra volja v kongresnih krogih.

Mesto samo pa je živelo ves februar v nepretrganem razkošju. Vsak dan je bilo kaj videti ali kaj novega slišati, tako da vrli meščančki niso prišli niti iz gledanja niti iz poslušanja. Na Kapucinskem trgu se je vrstila parada za parado. Danes je odšel ta bataljon, jutri je dospel oni bataljon. Oba pa sta morala defilirati pred cesarjema, tako da se Kapucinski trg skoraj nikdar ni izpraznil.

Potem je prišlo nekaj specijalno ljubljanskega, kar je pri zavednih meščanih provzročilo, da so jim srca živeje bila in da so glave visoko nosili, ker se je izkazala domačinu tako velika in nepopisna čast! Kaj je bilo? Profesor Anton Melzer je iznašel novo orodje, ki se je spretno dalo rabiti pri porodih. V drobni brošurici je opisal ta inštrument in njega vrline. Brošuro in inštrument pa je profesor Melzer devotno posvetil „njegovemu veličanstvu cesarju vseh Rusov“. Vsled tega mu je omenjeno veličanstvo podelilo dragocen, z briljanti bogato okrašen prstan. Ljubljanske gostilne so bile s tem preskrbljene za dober teden dni. Pri vsaki pivski mizi se je govorilo o Melzerjevem prstanu in pri Deteli za frančiškansko cerkvijo — v gosposki sobi — je odlikovanec nekaj večerov razkazoval svoj prstan in svojo veliko srečo.

Nato je prišla patriotična lojalnost na vrsto, od katere je tedanje ljubljansko meščanstvo kar umiralo. Dne 8. februarja je bil „najvišji rojstni dan njenega veličanstva cesarice“. Dvor je imel ob desetih svojo mašo pri nunah, „wo die weibliche Schuljugend in weißen Kleidern Spalier machte“.

Ob istem času je maševal škof pri Svetem Miklavžu, kjer so se zbrale civilne in vojaške oblasti.

Zvečer se je v gledišču ob lepi razsvetljavi in primerni dekoraciji — während der Name Caroline in Brillantfeuer glänzte — pela cesarska pesem.

Okrog osmih je cesarska dvojica s princji svoje hiše in z mnogoštevilnim spremstvom ogledovala krasno razsvetljavo mesta. Pri tem so se posebno odlikovali škofijski dvorec, licej in mestna hiša. Dolgo vrsto voz, v katerih se je vozil dvor, so obdajali komorni furirji na konjih. Po ulicah se je gnetla navdušena množica, ki je neprestano kričala „vivat“. Tudi o tej razsvetljavi se je mnogo in dolgo govorilo.

Pobožnim dušam je prinesel 11. februar posebno slavnost. Izpovednik kralja obeh Sicilij, Angelo Porto di Cuneo, je bil imenovan za škofa v Termopilah. Ob desetih zjutraj ga je posvetil v škofijski cerkvi kardinal Spina, ljubljanski in zagrebški škof pa sta pri tem asistirala. Ta cerkvena slavnost, pri kateri je bil navzočen cesarski dvor, je vzbujala občno pozornost. Ker je bil Cuneo kapucin, posebno ljubljanskemu ženstvu ni hotelo v glavo, kako je mogel škof postati, in ker nihče ni vedel, kje leži Termopilska škofija, se novemu škofu ni dajala posebna veljava. Miklavž Čeljustnik pa je očitno govoril, da to ni noben škof, ker kapucin sploh ne more postati škof!

Dne 12. februarja je bil rojstni dan cesarja Franca. Dvor je imel svojo mašo pri nunah in belo oblečene šolske deklice so zopet stale v špalirju po cerkvi. Ob desetih je pel ljubljanski škof Te Deum, pred cerkvijo pa je „paradiral“ bataljon graničarjev in z „grada“ so grmeli topovi.

Ko se je ob dvanajstih povrnil naš cesar z izprehoda — von allerhöchst Ihrer Lieblingsspazierfahrt — iz Mestnega loga, kjer mu je bil magistrat postavil malo lopo, ki še danes stoji, je prišel car, da mu je izrekel najsrčnejša voščila. Suverena sta nato obedovala „im vertraulichen Cirkel“, po obedu pa je svirala pod okni deželnega dvorca godba Wimpfenovega polka.

Zvečer se je v gledišču zopet pela cesarska pesem in mesto samo je bilo zopet čarobno razsvetljeno. Po ulicah se je vozil dvor, a množice so ravno tako kričale, kakor na cesaričin rojstni dan.

Dne 22. februarja zjutraj ob desetih so naznanili trije strelji z grada, da gori v mestu. Gorelo je v hiši št. 10 na trgu, kjer so se bile saje v dimniku vnele, tako da se je črni dim — kakor piše uradni list — debelo dvigal v višine. Glede tega ognja, ki so ga takoj zadušili, je pisal lokalni list: „Ginljivo je bilo gledati pri tej priliki, kako sta naš oboževani vladar in vzvišeni kraj neapoljski osebno prišla v bližino nevarnosti, da se s svojo najvišjo osebo prepričata o dobro vpeljanih gasilnih pripravah.“

Tudi to izredno junaštvo omenjenih suverenov je rodilo obilo govoric okrog ljubljanskih pivskih miz. Še večjo senzacijo pa je vzbujala vest, o kateri je pisala „Laibacher Zeitung“, da je v Marselju porodila zdravo hčerko šestinšestdeset let stara ženska. Take novice so v tisti dobi posebno ugajale in javnost jih je z ravno isto slastjo používala kakor novice s tega ali onega dvora.

Dne 25. februarja je priredilo meščanstvo v redutni dvorani ples, h kateremu so povabili „vse v mestu bivajoče visoke in ugledne tujce“. Meščanstvo se je še celo tako daleč izpozabilo, da se je predrznilo najvišje suverene najspoštliveje povabiti. Najvišji suvereni pa so odklonili, „hatten die ehrfurchtsvolle Einladung abgelehnt“. Filistri ljubljanski so vzlic prejeti klofuti prav živahno plesali, bili veseli in židani, tako da je „Laibacher Zeitung“ pisala: „Mnogobrojna navzočna družba, obstoječa iz tukajšnjih dostojanstvenikov in najuglednejših rodbin mesta, se bode tega dne dolgo in z veseljem spominjala!“

Bilo je pač skromno ljubljansko meščanstvo tistih dni!

V torek, dne 27. februarja je odpotovala vojvodinja Floridija, soproga neapolitanskega veličanstva. Gotovo je rada odrinila iz mesta, kjer ji ni bilo nič prijetnega. Na dvoru so jo pisano gledali, ker so ji v zlo šteli, da je vzela starega kralja. Bila je sicer iz stare in ponosne obitelji, ali cesar Franc je vzlic temu kar videti ni mogel. Med ljudstvom pa je veljala za priležnico, in to prepričanje ljubljanskega božjega glasa ni hotelo izginiti še dolgo po kongresu ne.

Imela je Ljubljana torej skoraj vsak dan priliko, pasti oči ter brusiti jezike. Za višje stanove, tako imenovano nobleso, je bilo istotako dobro preskrbljeno, še bolje, ker se je poleg tujega plemstva bilo nabralo v Ljubljani precej domačega plemstva. Takrat kranjsko

plemstvo še ni bilo tista suha egipčanska kravica, kakor je dandanes; takrat je bilo v deželi 'še nekaj ponosnih in petičnih plemičev, ki so imeli kaj cvenka, ki so iz svojih gradov prihajali z natrpanimi možnjami v belo naše mesto. Ti magnatje so prišli večinoma vsi h kongresu ter so tu zapravljali svoj denar in svoje zdravje. Z diplomati in državniki so tekmovali, kar se tiče soarej, poedin in drugega kratkočasje. Ni ga bilo skoraj dneva, da bi se ne bili shajali vabljeni gostje v to ali ono aristokratsko hišo. Bila je ta družba skrajno ekskluzivna; človeka meščanskega pokolenja niso vabili medse, ker so bili prepričani, da se onečedijo, če bi v svoji hiši sopli zrak, v katerem je dihal človek brez grba. Samo pri Rothschildu se je že v tistih dneh delala izjema, ker je bil knez v kraljestvu cekinov. Kakor znano, je strašil interesantni ta žid tudi po kongresni Ljubljani ter lovil zase neko posojilo, ki ga je iskalo kraljestvo obel Sicilij. Za Rothschilda pa so se tudi ljubljanski plemenitaški krogi trgali ter ga vabili na svoje obede, plese in večere. Da ni bil plemič in da niti prekrščen žid ni bil, mu pri naših aristokratih prav nič ni škodilo, nasprotno, še bolj zanimiv je bil radi tega. Vzrok njegove zanimivosti pa je najbolj tičal v tistih mnogoštevilnih Rothschildovih milijonih, v katere je verovala že tedanja Evropa!

Da je knez Metternich docela zadoščal reprezentacijskim svojim dolžnostim, o tem ni treba posebej pisati. Ravno februarja si je bil nekaj novega izmislil: takozvane damske večere. Vabil je k sebi na čaj ali pa tudi na popoln supé same dame, bodisi domače, bodisi tuje. Pri tem je vabil po svojem lastnem preudarku; tu je vzel hčer, tam mater, ne da bi se držal kakih posebnih predpisov. Če je to ali ono prezrl, se radi tega ni mogel nihče jeziti, ker je bilo mnogo drugih tudi prezrtih. Vsekakor pa je vsaka aristokratska obitelj koprnela, da bi ji prišlo vabilo v hišo; bilo je namreč veliko odlikovanje za dekliča, gospo ali gospodično, ako jo je povabil Metternich na damski svoj večer.

Tak večer je bil napravil knez Metternich dne 14. februarja, pred vsem v čast distingviranim ruskim damam, ki so bivale tisti čas v Ljubljani in v katere so bili, kakor se izraža Metternich v svojih spisih, vsi Avstrijci zaljubljeni. Bila je to gospa Hitrova s svojima hčerkama, ki sta sloveli radi izredne lepote. Govorilo se je, da eno vzame avstrijski atašé v Rimu; drugo pa je snubil grof Bombelles, ki je bil tedaj avstrijski poslanik v Fierenci. Že nekaj starikast mož, pa dobrega diplomatskega imena. Gospica Hitrova, katero je hotel štiridesetletni grof vzeti, ni imela niti šestnajst

let in zatorej je naravno, da je vse to prav zelo zanimalo kongresno javnost. Gospa Hitrova je bila zanimivost prve vrste in ni se čuditi, da jo je sam knez Metternich počastil z damskim večerom!

Povabljenega je bilo precej ženstva, domačega in tujega. Grofica Giulajeva iz Zagreba, grofica Turjaška, grofica Lichtenbergova in pred vsemi grofica Molly Esterhazyjeva. Tudi naša znanka, drobna Eva Luiza Thurnova, je bila povabljena. V beli svoji obleki je bila kakor spomladi metuljček, ki so ga ravnokar v življenje zbudili prvi solnčni žarki. Velike sreče, da je bila vabljenega k današnjemu večeru, ni mogla prikriti: sijala ji je iz oči, žarela iz lic. Da bo ravno ta večer vir vsej nesreči njenega življenja, da bode vzrok njeni prerani smrti, o tem se ji pač sanjalo ni, ko je sedela na rumenem fotelju in s pogledom neprenehoma sledila knezu, ki je galantno sprejemal došle dame, ponudivši vsaki šopek bujnega cvetja. Eva Lujiza je bila v nebesih! Vabljenega ni bila niti grofica mati, niti sestra Molly! Njo pa je vabil knez Metternich, in takoj, ko je vstopila, ji je bil podaril šopek rdečih rož. Te je sedaj stiskala v drobni ročici in domov jih je hotela vzeti in posušiti, da bi ji bile še na stara leta v spomin na srečni, presrečni ta večer!

Med povabljenimi je vzbujala pozornost grofica Lichtenbergova, zastopnica veljavne rodbine. Ti Lichtenbergi so takrat še cvetli, danes, ko od tedaj niti sto let ni preteklo, je razbit in v prah zdrobljen še celo двореc, v katerem je nesrečna ta obitelj v ponosu in bogastvu preživela dolgo, dolgo vrsto let. Grofica Lichtenbergova je bila imenitna lepota; dasi je bila na desni nogi nekoliko hroma, je to ni posebno kazilo. Nekateri so še celo trdili, da ta hromost celo povišuje pikantnost njene osebe. Imela je precej strupen jeziček in rada je videla, če se ji je dvorilo. In na kongresu se ji je!

Grofinja Turjaška pa je bila bolj dolgočasna in iskala je svoj ponos v pobožnosti in veliki afektaciji. Na kongresu ni bila posebno priljubljena.

(Dalje prihodnjič.)

Zrno.

Ne sodi brata, če je v srcu srd!
 Le tisti duši moreš dno dozreti,
 v katero ti ljubezen čista sveti:
 kdor hodi s temo, mu je dom zaprt!

Vladimir Levstik.

V Babilonu svobode.

Piše Vladimir Levstik.

(Dalje.)

vojno bolest je upodobil Rivière v dveh, druga druge se držečih, v turobne halje oblečenih ženskih postavah, izmed katerih izraža prva upor in srd nad usodo, druga pa vdano trpljenje.

Iz iste snovi kakor Theunissenov Harpiguies je rezljan Blochov „Martyre“. Ako smemo prišteti to „Mučeništvo“ med verske umotvore, bi bil izmed dobrih, če ne izvrstnih. Ne pogledjte, prosim, najprej obraza, temveč telo, to ubogo telo, skrčeno in zvito od muk, ko vsaka mišica izraža grozovito bolečino! In zdaj se ozrite na obraz, kako se blaženo smehlja, kakor bi pilo tisoč naslad iz čaše tisočernega trpljenja. Ne, tu je vdolben psihologičen fakt, tu je zapisana blaznost fanatizma, kakršnega cerkev noče poznati pri svojih mučenikih. Misel, zaklenjena v tem lesu, je občečloveška: to ni verski umotvor!

Emanuela Hannauxa „Le poète et la Sirène“ je pač formalno dovršeno, po vsebini pa nekoliko teatralno delo. Poeta se oklepa zapeljivka Sirena, on pa dviga pozlačeno liro v zrak in ne pusti, da bi se je doteknila. Stvar je sicer zelo lepa in idealna; Schiller bi se še razjokal pred njo. Toda, bodisi, da misli kipar na Sirenine nasladnice, ali na žensko sploh, je nedomoljuben, kajti prva lira, ki v vsej svoji morda brezprimerni krasoti sprhni in propade, ako se odreče čaru ženske, je prav gotovo francoska.

Razen Rodinovič v celem muzeju nemara ni globlje skulpture od Christophejevega „Suprême Baiser“. Poslednji poljub... Ne poljub ljubimca na ustnice oboževanega dekleta, temveč tisti poljub, v katerem izkrvavi smelo iščoča duša v svojem nenasitnem seganju po večnih skrivnostih pod krvoločnostjo tistih mogočnih želj, ki niso lastne samo posamezniku, temveč rodu za rodom iz veka v vek, želj, govorečih iz izbrancev, želj, ki se niso pričele in se ne bodo končale. Nekaka Sfinga se vzpenja na zadnji nogi, objema človeka-Tantalida in ga poljublja s poljubom, kakršni dajejo smrt; kruti kremplji so se ji globoko vdrli v grud žrtve, v kateri

je utelešena divja bolečina in pijana sladkost spoznavanja obnem. Na znožju so vklesani stih, ki jih je nekoč zapisal Leconte de l'Isle:

Heureux, qui possédant la chimère éternelle,
Livre au monstre divin un cœur ensanglanté
Et savoure, pour mieux s'anéantir en elle.
L'extase de la mort et de la volupté
Dans l'éclair d'un baiser qui vaut l'éternité.

V približnem prevodu bi se glasili takole:

O blažen, kdor objel himéro neumrjočo,
kdor zveri božji dal srce krvavo v dar,
in pije, vtapljajoč se vanjo z željo vročo,
zamaknjen smrti in naslad mogočni čar, —
poljub, da večnosti za njega ni mu mar!

Izmed del na levi naj omenim še Henrika Vernhesa doprsnico mlade deklice, iz voska in rahlo barvano z glavnimi toni. Otroška duša, odsevajoča iz teh nerazvitih potez, je pogojena z veliko in ljubečo intimnostjo.

Mimo vrat v slikarske oddelke se obrnemo na desno. Vsakogar bo pač zanimala krasna in nedolžna Delaplanchejeva „Eva pred grehom“. Ravno neprisiljenost njene detinskonaivne, skoro nepopisljive poze dela, da leži nad celim umotvorom prelesten vtisk nedotaknjenosti in nezbujenih hrepenenj. Kdo pač bi si ne želel sprejeti jabolka iz tako čiste in prelestne roke! A žal, le enemu je bilo dano, grešiti prvi greh!

Dobro opazovana je Itassejeva moška portretna doprsnica, ki ji sledi Dalonov bronasti kip kmeta, pripravljajočega se na delo. Z vso tisto poezijo naturalizma, ki je idealizem ne doseže, zveni iz te široke, orjaške postave zamolkletežka pesem trudapolnega dela. Bridka vdanost leži na obrazu moža: znoj in muka od zore do noči, brez počitka, brez velikih, plamenečih hipov, v kakršnih se vznese življenje . . . Toda navadil se jih je pogrešati, saj jih niso poznali dedje in jih ne bodo vnuki; vsi se bodo pehali in padali nad neusmiljeno grudo matere Zemlje. In naposled napoči vendarle tudi za tega trpina velika nedelja njegovih dni, ko bo vabilo v tiho cerkev Smrti, kjer mu slika naivna vera nadomestilo vsega onega, kar je tu v življenju morebiti zavidal.

Resna in obenem ljubka je poezija Damplove doprsne skupine „Baiser d'aïeule“, predstavljajočo babico, ki poljublja otročičkavnika v svojem naročju. Dete s prstkom v ustih je že samo na sebi umotvor; in kdor bi napisal misli, ki morajo biti skrite za skrbečimi gubami starkinega čela, bi ustvaril nesmrten poem.

Učna metoda naših šol, ki se tako skrbno izogiblje praktične govorne vaje in dejanske rabe jezika, mi je žal toli temeljito pokvarila prvotno veselje do lepe helenščine, da sem jo v časih, katerih se nič več rad ne spominjam, vselej vestno zanemarjal in jo rabim zdaj le še v nekem zelo ciničnem geslu, parodiranem po izrekih staroklasičnih panteistov. A ravno tega gesla sem se spomnil, ko sem stopil prvikrat pred Boisseauovega „Diogena“ . . . Modrijan sedi in se z mirnim, vedrim suverenstvom ozira na levo: ravnokar je razbil kozarec, spoznavši, da je mogoče piti vodo tudi iz dlani. Zdi se, kakor bi premišljeval, ali naj sploh odlikuje svoje zasmehovalce s katerim izmed svojih pikrih izrekov ali ne; kajti tudi to ni neizogibno potrebno, da poučuješ svojega bližnjega. Ako pa bi mogel ta mramorni mož izpregovoriti, bržkone bi zaklical še dandanašnji vsakemu buržoa, ki prinese mimo njega v tolstem trebuščku svoje zaužite ideale: „Verjemi mi, dični filistejec, in mična ti samica, da nista tako neumna, kakor mislita, — temveč bolj!“

Zopet „Sirena“, to pot Puechova, globokoumnejša od one na levi. Mameča Vila življenske radosti odnaša na rami dečka, ki se že razvija v mladeniča, proti svojim vrtincem. Plaho mu strme oči: saj ve, da plove skrivnostim naproti, samo tega ne zna, kaj ga čaka za njenim zagrinjalom, radost ali bolest? Menim, da enkrat gotovo bolest, vsaj takrat, ako se bo v smrtni uri skesal, da je pustil še kapljico veselja v kupi, ki je ne more več dvigniti do ust in okusiti sladkega ostanka z umirajočim jezikom . . . Manj primerna se mi zdi razlaga, ki sem jo slišal iz ust silno moralnega Barbara, da namreč predočuje ta skupina trenotek prvega moškega greha, trenotek, v katerem smo spoznali, da je ljubezen res najboljše, kar nam nudi svet. „Vidite,“ me je poučil ta prorok Schillerjeve pasme, „takšnile so Francozi sploh; zapomnili so si, da se sladkost prvega koraka ne vrne nikdar več: naj živi v marmorju in budi vsaj iluzorno naslado večnega spomina!“ Ako ni bil ta čistež v svojem srcu bolj galski od Galcev, ne vem, kaj naj rečem. —

Rodin je titan. Vse njegove stvaritve so ulite in izklesane ideje. V „Danaidi“, pred katero se ustavimo sedaj, je upodobil obup nad nedosežnostjo nedosegljivega v izmučeni ženski postavi, ki se je zgrudila na obraz, kakor bi umirala od spoznanja, da nikdar, nikdar ne napolni brezdanjega soda. Na pričujočem umotvoru se v tehničnem oziru opaža nemara bolje nego na ostalih njegovih delih, da ta mojster zametava detail. Ne malenkostno cizeliranje, temveč harmonija mase in elementarna sila prve impresije je spo-

ročiteljica misli umetnikove. Ta lastnost mi priča bolj od vsega o vseskozi moškem značaju Rodinove umetnosti; krivda človeštva bo, če ga čez tisoč let pozabi, in ne njegova.

Franceschijeva „Fortuna“, boginja sreče, je zasnovana sicer precej tradicionalno in stoji na bežečem kolesu kakor že od pamtiveka večina Fortun, toda mojstrsko je izraženo na njenem licu tisto demonsko božanstvo, ki neusmiljeno vabi hrepenenje za seboj in izpolnjuje svojo lastno formulo, ne prištevajoče trpinovih solz. Kite si zvija Fortuna, smehlja se iz višine in beži . . .

Zelo lepa je Aizelinova skupina „Hagar et Ismaïl“: obupana mati, izgnana Abrahamova žena, drži onemoglega sinka, ki mu nima dati niti vode ni kruha. Vsakdo pozna to tragično biblijsko zgodbo, ki sicer ni naravnosten dokument za nerazdružljivost zakona, a jo vendar precej, precej utemeljuje . . .

Michelova „Pensée“ je silno, silno teatralna in pompozna. A z vsem akademičnim naporom se mojstru ni posrečilo, izraziti v mogočni skupini niti mislice, kaj šele „Misli“, dočim jo je podal Rodin na levi toli skromno in diskretno.

Luksemburški muzej ima lepo zbirko skulptur Meunierja, ki opeva v svojem bronu kruto dramo dela. Akademično izlizanih form ne pozna; najmilejši mu je visoki relief, iz katerega se polsvobodno dvigajo postave njegovih izmučenih, silnih, trdih, revnih in zaničevanih, a v njegovi interpretaciji vendar nekako viteških junakov. Najlepše, kar premore Luxembourg njegovega, utegne biti „L'Industrie“, reliefni odlomek z dvema nepopolnima postavama delavcev, stopajočih na delo. Roke so odbite, a sila je v izrazih.

Doprnsko velikana Beethovna v bronu je prištevati med najboljša dela Bourdernelleja. Vidi se mi, da je ta glava v izrazu bolj zvesta značaju Beethovnovе glasbe nego znani Klingerjev umotvor.

Napol skrita stoji poleg njega barvana doprnsnica Sare Bernhardt, delo Leona Gêroma. Umetnik si je napravil nalogo nemara nekoliko prelahko; tisti geniji ob znožju kipa in kipec tragedije na koturnu sicer lahko veljajo kot primeren simbol za slovečo igralko; ker pa jih lahko porabi vsakdo za katerokoli tragedinjo, — so prebanalni za Sara Bernhardt, ki je le ena na celem svetu. Kot portret utegne biti delo izborna, in zato mu nikdar ne manjka občudovalcev; kajti Sara Bernhardt je bila tiste čase še nenavadno krasna, ali recimo, vsaj zanimiva dama s svojimi izrazovitimi očmi, bogatimi rdečezlatimi lasi in malce prekratko zgornjo ustnico, kakršna je v svoji izredni pikantnosti ženskam, ki so sicer lepe, običajno kriva nepopisnih

izkušnjav. Kako je bilo zaradi njenega imenovanja v častno legijo, je znano in sem že zadnjič omenil. Nisem pa povedal, da mati, ki navzlic bolehnosti igra še dolgo v leta, ko si druge privoščijo bolj ali manj zasluženi pokoj, samo zato, da pokriva stroške baje prepotratnega življenja svojega sina, pač gotovo iz istega vzroka in po isti pravici zasluži odlikovanje, ki se podeljuje možu za zasluge in za — junaštvo. Res, da je marsikatera mati zmožna takih žrtev; zato pa je tudi marsikatera mati svetnica na zemlji.

Poleg tega kipa se dviga precej akademična Lansonova skupina „La guerre“ — „Vojna“. Moški akt, simbol brutalne sile, dviga kopje in tlači premaganca k tlom. Forme so dobro pogojene, vobče pa je to delo prištevati med proizvode mrzlokласične konvencionalnosti, kakršnih ne manjka nikjer.

Paynotovo delo „Pour la patrie“ predstavlja mladeniča, ki leži ubit na bojnem polju, z odlomljenim mečem v mrtvi roki; blaženo se smehlja še v objemu smrti, kajti padel je, kakor pravi naslov, „Za domovino“.

Ljubezniv je Dampfov „Saint-Jean enfant“, — Janez Krstnik deček, ki kleči na tleh, dviga otroškopobožni obrazek k nebu, sklepa ročice in moli. Vsi otroci, ki še molijo od srca, gledajo s tem zaupnim izrazom, in umetnik ga je mojstrsko pogodil.

Drug Janez Krstnik v luksemburškem muzeju je delo Rodinovo in kaže zamaknjena, s plamenečo gorečnostjo nadahnjenega proroka, kakršnega si predstavljamo v moški dobi.

Boucherjev „Le Repos“ predstavlja deklico, ležečo na nizki postelji v vsej čisti krasoti svojega neodetega telesa in uživajočo v sladkih sanjah „Počitek“.

Znamenito delo Rodina je tudi „L'Age d'Airain“, — „Bronasti vek“, upodobljen v moški postavi. Kakor bi se prebudil ta krepki mladenič iz sanj, tako ga je naenkrat navdala — v nasprotju z dotlejšnjo vladarico ljubeznijo — brutalna moč; to hipno kruto zavest je umetnik neprimerljivo genijalno ujel v gesti desnice, s katero se kip prijema za čelo.

Predno se poslovimo od kiparstva v prvi dvorani, ne pozabimo se podiviti Idracovi „Salammbô“. Kdor je bral Flaubertov zgodovinski roman istega naslova — prištevava se po pravici med najdragocenejše dragulje historične in beletristike sploh — ta pač pozna iz svoje lastne duše obraz prelestne kartaginske svečenice. Idrac jo je ustvaril iz marmorja kot krotilko kač. Njeno lice je polno dostojanstva in vzvišene resnobe; kar pa se tiče form deviškogolega telesa, trdim brez pomisleka, da je v tem oziru najlepši kip celega muzeja.

Druga sobana, v katero se pride na desno iz velike, mimo Rodinovega „Age d'Airain“, ni tako velika in tudi mikala me ni bogve kako, izvzemši dva kipa. V prvem, „La jeunesse“, je Carls predočil „Mladost“. Nedolžna, ravno razcveta deklica si stiska z levico rožo na nežno grud in zamišljena zre na popek, ki ga moli pred sebe v iztegnjeni desnici. Po obrazu in oblikah — kip je seveda akt, česar pri francoski umetnosti ni treba tako dosledno še posebej poudarjati kakor ponekod drugod — je razlita pristna milina cvetoče, nedotaknjene mladosti.

Krasen je kip, s katerim zaključimo našo pot po plastičnem oddelku: „La Nature se dévoilant“. Narava se odgrinja... Barrias je simboliziral večno Mater v deviški postavi, ki gre tako skrivnostipolno s svojimi sivozelenkastimi očmi in tako zagonetno odpira nežnordeče ustnice, odgrinjajoča si raz glavo, roke in prsi zagrinjalo, izvršeno zase iz rdečkastorjavega žilicastega marmorja. Že se vidi čarobni pas, ki ji oklepa ledja, in veliki smaragd na zaponki... Še tisočletja in tisočletja se bo odgrinjala tako in se zastirala obenem; dočim ji zdrkne odeja po krilu čiste plodovitosti pred noge, si morda zopet zakrije tajnostni obraz. Popolnoma razodela pa se ne bo nikdar in nikoli, zakaj ljudje ne smejo postati bogovi... Pri nekaterih kipih polihromnost moti; tu je uporabljena s toli diskretnim umevanjem in čuvstvom, da zelo povzdiguje učinek.

Tudi v slikarskih sobanah stoji nekaj kipov; kjer bo treba, si jih ogledamo gredoč.

Kiparski oddelek hrani tudi zbirke kolajen, medaljonov, plaket, nizkih reliefov drobnega dela in fejans v steklenih skrinjicah; te si prihranim za drugič. Ravno tako si prizanesem s podrobnim opisovanjem deveterih gobelinov, razobešenih po stenah glavne dvorane. Izvršeni so bili za časa Ludvika XIV. in predstavljajo njegovo kranje, avdijenco in državne gradove.

Ko takole po dolgotrajnem šetanju in motrenju naša četvorica razpravlja o zaključnem vtisku, se strinjamo vsi zlasti v tem, da se francosko kiparstvo odlikuje poleg drugih vrlin z izredno finim čuvstvom za lepoto golih telesnih oblik. Jupitra mi, če pomislim, kako je treba tega pri nas doma! Brez kulta lepote ni kulture in kulta lepote ni brez kulta plastične nagote. Ne, v teh prostorih ne izpregovorim o tisti „Evi“ nekega domačega nmetnika, ki ima mogoče vse druge vrline, samo da mi je vselej budila vtisk, kakor bi si bil gospod Bog iskal vzorcev po Dürerjevih lesorezih, predno je ustvaril vrlemu kiparju model...

(Dalje prihodnjič.)

Ob Adriji.

I.

In zdaj te gledam, morje Adrijansko,
zamaknilo se v tebe je okó,
kot v lahnih sanjah čujem pesem
valov jaz tvojih pesem prelepó . . .

Poslušam pesem o slovanskem rodu,
o brodu hrastovem, ki se nekoč
ponosno vozil je po tvojih vodah
in ki ga strla je sovražna moč. —

Mogočno zabučite mi, valovi jezni,
vzbudite srd in moč svojih bogov,
da domoval ob morju Adrijanskem
spet rod krepak slovanskih bo sinov!

II.

O jadrnica, z belimi perotmi ploveš,
po morju mi hitiš, ti brzokrila ptica,
tam na obali, kjer blesti se mesto,
po tebi vroče koprne oči — cvetoča lica . . .

Povej mi, jadrnica, z belimi perotmi,
al nosiš o prerani smrti ti novico,
al neseš srcu vest o nezvestobi,
morda pa deklici ljubezni izročiš cvetico?

O smrti rani, jadrnica, ne poročaj,
postoj, postoj, povesi svoja krila,
in ako neseš srcu vest o nezvestobi,
morja globina naj skrivnostna bi jo skrila!

Pospeši svoj polet, ti jadrnica bela,
tam na obali te ljubeča deva čaka,
izroči ji ljubezni rožo žarno,
uteši ji srce, ki v dvomih plaka . . .

III.

Ven iz dvorane, misli moje,
pobegnite z menoj, ve želje,
ven iz dvorane, kjer ne vlada
sveta razkošje in veselje!

Parfum in svila, blesk baržuna
ne moti naj željá tihote,
plamteči ogenj iz oči ljubečih
ne sije v srca naj samote!

Na temnih stezah sredi parka,
kjer tiho sanjajo ciprese,
razgrni, žalostna ti duša,
skrivnostne svoje mi zavese!

IV.

S kraljevim plaščem si odeto, morje sinje,
in v zlatu solnčnem se čarobno lesketaš;
kak veličastna tvoja je lepota,
kot da zaklade celega svetá imaš. —

O morje, da si bog sam na prestolu božjem,
ki vsakemu zemljanu svoj naklanjaš dar,
med bednimi klečala bi in te prosila:
v srce mi pošlji enkrat še ljubezni žar!

V.

Mandoline glasovi milobni
plavajo tiho skoz lavorjev gaj . . .
Mandoline glasovi milobni,
komu življenja prebujate maj?!

Pesem z žalostno mi melodijo
poje na morju zbor nočnih valov:
„Dekle zapustil mornar je nezvesti,
nikdar več vrnil pod njen se ni krov . . .“

Mandoline glasovi otožni,
v noči zamrite, utihnite vi!
Zvezda nobena ne sveti na nebu,
v temo brezupno okó mi strmi . . .

Lindi B. v spomin na Opatijo.

VI.

Objela si me kakor dih pomladni . . .
 in zagorela kakor mlada roža,
 kadar v jutru žametna nje lica
 nebeško solnce prvič ji poboža . . .

S teboj prišli božanstveni so hipi,
 ko srce je na srcu počivalo . . .
 ko s čuvstvom se opajala je duša,
 ko se oko v očesu je kopalo . . .

Ti ljubav moja sladka, mila,
 tako si me objela — zagorela . . .
 upokojenemu pa srcu, moji duši
 ves mir in ves pokoj si zopet vzela . . .

VII.

O Adrija, kako počivaš mirno,
 oko je tvoje temno, žalostno,
 kot da tožila bi za solncem zlatim,
 ki zatonilo že za daljno je goró . . .

Na nebu zvezde so ti zablestele,
 krasota te objela jasne je noči . . .
 a jaz še nosim hrepenenje v srcu,
 da gledala ljubimcu v sladke bi oči . . .

VIII.

Burno morje šumi in buči
 in ob skalovju se peni . . .
 ako čolnu poguba preti,
 morje srdito za to se ne meni. —

Kar vzplamtelo je vnovič srce,
 strah in obup me navdaja,
 da v ljubezni se mi vtopi,
 nikdar ne najde več mirnega kraja. —

Hitro k bregu, veslar, mi veslaj,
 trdno svoj čolnič prikleni! —
 kaj ljubezen se meni za to,
 ako pomoči, rešitve ni meni! —

Kristina.

Ženitba kancelista Jareba.

Zgodba iz doline šentflorjanske.

Spisal Ivan Cankar.

(Dalje.)

jen život se je narahlo zazibal, morda se je bila zazibala tudi izba pred njenimi očmi in za hip je ugasnil njen glas. Samo za hip. Nato so se ozrle nanj njene oči, velike in mirne, brez očitanja, skoro brez življenja.

„K tebi prihajam . . . nikoli še nisem bila v tej izbi, nikoli me nisi vabil . . .“

Polonij je vzdignil rameni in zamahnil z rokama, kakor slab igralec, ki se smehlja jokavo, ne ve, kam bi z dolgimi rokami, se prestopa z noge na nogo in bi najrajši, da bi bila igra pri kraju.

„Nisi me vabil v to prijazno izbo, da bi ti kuhala čaja in da bi se razgovarjala o najini lepi ljubezni in o lepši prihodnosti. Jaz pa sem hudo želela, da bi stopila nekoč v to izbo s tako lahkim korakom, kakor prestopi človek domači prag, in da bi sedela za to mizo, na tej zofi povabljena in poklicana. Ti si me vabil v gozd, tja si me klical, da sva se ljubila skrita človeškim očem; in vse tisto, kar je bilo meni paradiz, je bilo tebi greh in sramota.“

Ofelija je sedela mirno na zofi, život nekoliko upognjen, roke sklenjene v naročju; tudi njen glas je bil zelo miren, brez strasti in žalosti, kakor da bi deklamirala dolgočasno šolsko nalogo. Polonij je stal ob mizi s tako nerodnim in bridkostnim smehljajem, kakor ga še ni bilo na njegovem obrazu; zamahnil je z levico, zamahnil z desnico, prestopal se je in stresal z glavo. Ko se je Ofelija oddehnila, je stopil korak bliže, odprl je dvakrat usta in je poskušal, da bi izpregovoril.

„Tako in tako . . . jaz sem nameraval . . . tako in tako . . .“

Ofelija ni slišala njegovih besed in je govorila dalje s tistim mirnim, dolgočasnim glasom, ki je bil Poloniju čisto neznan in ki ga je veliko bolj vznemirjal nego besede same in njih misel.

„Zdaj, ko nisi prišel, kakor si obljubil, sem prišla sama, da bi videla, kako se ti godi, ker sem se bala, da si bolan. Nisi bolan in vendar nisi prišel. Ne bom te vprašala, zakaj si ostal doma, ko

si videl skozi to odprto okno, da te čakam pod kostanji; kajti vsak človek ima svoje skrivnosti. Ampak glej, ko sem te čakala pod kostanji, so prišle v moje srce čisto neznane misli in tudi zato sem prišla zdaj k tebi, da bi ti razodela te misli. Tako se bo zgodilo, da se bova poslovila prijazno in mirno, kakor se življenje poslovi od smrti.“

Spet se je oddehnila Ofelija, zazibala je z životom. Polonija pa je izpreletelo — napol je bil strah, napol je bila čudna sladkost. „Glej, razumela je, poslavlja se; toda poslavlja se tiho kakor polnočni duh, ki dahne pred slovesom bojazen in smrt v odrešeno srce; prijetnejše bi bile solze, slajši bi bil krik . . . Tako ne more človek ne do srda, ne do žalosti, še do odgovora ne, ker ne ve, kam bi privezal prvo besedo, kje bi jo priključil . . .“

Še predno je izpregovoril, se je ozrla Ofelija nanj z velikim, praznim pogledom; nato je povescila oči in je govorila dalje.

„Predno se posloviva, je potreba, da si pogledava še enkrat v obraz in da si razloživa, kaj se je zgodilo med nama. Zakaj tako ne bo nobenega srda več in nobene žalosti in mirno pojdeš v življenje, mirno pojdem v smrt. Ali se spominjaš prvega večera?“

Polonij je našel vrvico, da bi privezal prvo besedo; lepo se je nasmehnil in je vzdignil oči proti stropu. Ofelija je govorila hitro, zato da bi ne slišala njegove besede, ker je videla njegov pogled.

„Spominjaj se ga, ampak nikar se ne spominjaj besed, ki si jih govoril tisti večer. Samo mene se spominjaj; ker vem, da bo ta spomin velik v tvojem srcu. Kako je mogoče, poljubljati na ustnice in lagati, kako je mogoče, objemati okoli pasu in govoriti besede, ki niso porojene v srcu, temveč v sovražni pameti? To mi razloži!“

Tudi zdaj ni čakala njegovega odgovora in je govorila dalje.

„Mislila sem nekoč, da ljubi, kdor reče, da ljubi. Zdaj pa si mi razodel tako čudno resnico, da je še ne razumem, kakor je jasna in velika pred menoj. Zgodi se lahko, praviš, da izpregovori človek besedo, ki stoji sama zase, kakor v zraku, ki ni glas ne misli, ne srca, ki ne pomeni tistega, kar bi morala pomeniti, temveč ne pomeni ničesar. Res je velika umetnost, govoriti take besede; meni, ki nisem učena, je nedosegljiva; toda zakaj nisi govoril teh lepih in umetnih besed, ko si bil sam v tej izbi in so bile duri zaklenjene? Nobeden bi jih ne bil slišal, nobenega srca bi ne bile razparale, ti pa bi bil zadovoljen v svojem duhu!“

Polonij je bil zmerom bolj začuden; polagoma, ob natančnem in mirnem razlaganju Ofelije, se ga je loteval tih nemir. Nagnil je

život in je izpregovoril jecljaje, nerodnohlastno, da bi ga ne prehitel njen mrtvi, mrzli glas.

„Povej mi vsaj, čemu si prišla . . . kaj zahtevaš? Le reci . . . in če bo mogoče . . . po mojih skromnih močeh . . . ti ustrezem . . . Oprosti . . . prosim . . . potrpi . . . Res nisem mogel priti nocoj, res ne . . . saj že mnogokrat nisem prišel, ker nisem utegnil . . . pa nikoli nič . . . zdaj pa taka reč! . . . Oprosti, prosim, potrpi . . . Kaj si govorila? Ali sem prav razumel? Ofelija, ti praviš, da te ne ljubim! Ti, ki veš . . . oprosti, potrpi! . . .“

Ofelija ga je pogledala s tako odkritosrčno osuplim, otroško širokim pogledom, da je utihnil. Nato ga je vprašala, kakor vpraša človek znanca na cesti, mimogrede in le zaradi vljudnosti.

„Kdaj se odpelješ?“

„Ne vem še natanko . . . res še natanko ne vem, Ofelija . . . oprosti, da ti nadalje razložim . . .“

„Nocoj?“

„Kaj?“

„Če se že nocoj odpelješ?“

„Ne še nocoj, gotovo ne . . . Glej, Ofelija, saj ni tako hudo, da nisem prišel nocoj . . . nisem utegnil, res ne! Ampak jutri pridem . . . na vsak način pridem jutri . . .“

„Ali se sam odpelješ?“

„Saj moram vse ukreniti, urediti, pripraviti . . . pozneje, seveda...“

„Kam se odpelješ?“

„Natanko mi še ni znano, kateri kraj so mi izbrali, ampak . . .“

„Torej sam ne veš, kam potuješ?“

„To se pravi . . . zdaj se peljem . . . za nekaj časa, za par dni . . . v Kranj . . .“

„V Novo mesto?“

„Kam? . . . Ali sem rekel v Novo mesto?“

„Ne, v Škofjo Loko.“

„Tja torej . . .“

Polonijevo čelo je bilo potno; zameglil se mu je pogled, tudi misli so se mu zameglile. Zazdelo se mu je, da sedi na zofi nekdo drugi, ne Ofelija, da mu strme v obraz druge oči, čisto neznanne.

Ofelija je vstala.

„Če se torej nocoj odpelješ, Bog s teboj in nikar ne misli name s hudim spominom, kadar ti bo lepo v življenju. Meni pa bo neprijetno in dolgčas v grobu, zakaj lahko je slovo od ljubljenega moža, grenka je ločitev od ljubezni.“

Stala je pred njim, pomislila je za hip s stisnjenimi ustnicami in strnjenimi obrvmi, kakor da bi se ne mogla domisliti poslednje besede, ki jo je bila določila morda že na stopnicah.

„Težka je ločitev od ljubezni . . .“ je ponovila razmišljena in je govorila nato hitreje, skoro prehlavno, kakor otrok, ki je bil prekinil deklamacijo in se domisli nenadoma pozabljenega verza.

„Če bi ti zdaj rekel: Pojdem in se ne vrnem več! — in če bi te ljubila, bi te objela okoli vratu z obema rokama in bi te ne pustila stran. In če bi se iztrgal in bi pobegnil, bi tekle solze po mojih licih in jaz bi pila te sladke solze. Tako pa nisi bil ti, ki si rekel: Pojdem! — in nisi ti, ki se tako hladno poslavljaš. Ne mogla bi te objeti okoli vratu, še tvoje roke bi se ne mogla dotekniti. Ti se nisi poslovil, ljubezen se je poslovila od mojega srca; tam pod kostanji se je poslovila. Bolj grenka je ta ločitev nego od matere in od očeta . . .“

Polonij je stal omamljen, kakor da je bil prišel zaspan in pijan v razsvetljeno dvorano; komaj je razumel njene besede, komaj je poznal njen obraz.

„Ofelija . . . saj pridem jutri . . .“

„Čakala bom . . .“

Tiho so se duri odprle in zaprle, Polonij je bil sam.

Dolgo časa je stal za mizo, s povešeno glavo, miren in top, brez misli. Naposled je pogledal proti durim, pogladil se je z dlanjo preko čela in oči in je pobral ovratnike, ki so bili padli na tla.

Pomislil je in kolikor dalje je mislil, toliko grenkejša je bila zlovolja v njegovem srcu. Zgibal je perilo, pospravljal obleko, polagal obleko in perilo v kovčeg in debele kaplje so padale od čela na lice, od lica na tla.

„Lepa reč! Sama hinavščina je bila, kar je rekla, da me pričakuje jutri pod kostanji . . . tako dobro ve kakor jaz . . .“

Zalučil je srajco v kovčeg, toda takoj je pokleknil in je izgledil z dlanmi nelepe gube. Ko je vstal, je vzdignil suknjo, ki jo je bila položila Ofelija preko stola; držal je suknjo v roki in je sedel na zofo.

„Lepa reč! Spoznal sem jo in je nisem spoznal . . . Ko sem videl njen obraz, je bila še Ofelija . . . ko ga nisem videl več, ni bila več Ofelija . . . Kdo je lagal? Ali moje oko ali njen obraz?“

Naslonil se je na zofo, držal je suknjo v rokah in je gledal v strop.

„Kar se še vidi iz te čudne megle, je edino, da je popolnoma zblaznela . . . Zmedlo se ji je nenadoma . . . jaz nisem medicinec . . .“

ampak toliko je gotovo, da se ji je zmedlo . . . Nikoli še nisem videl takih oči, nikoli pri pametnih ljudeh . . . Kaj je pripovedovala? O psihologiji je govorila — Ofelija o psihologiji! . . . Zelo žalostna je reč, ampak kamor človeka življenje vodi, tja ga vodi: naj se joka, naj kriči, naj brca na levo in na desno — kjer je njegov cilj, tam je! . . . Moj cilj je spodoben in rodoljuben . . . kakšen je njen cilj? Tako malo je spodoben kakor rodoljuben . . . Kaj je resnično in resno mislila, da se spojita kdaj sever in jug?“

Globlje v srcu pa je ležala sladkootožna misel.

„Glej, zaradi tebe je ugasnilo zdaj mlado življenje . . . Koliko tragedij se vrši in izvrši na svetu, ne da bi jih videlo človeško oko, ne da bi jih opeval navdušen poet! Ampak kdo je kriv? Jaz ne, temveč njeno premeško srce . . . Usoda hodi svojo pot in nikogar ni, ki bi ji smel stopiti pred noge brez strahu . . .“

Zaklenil je do vrha polni kovčeg in je šel . . .

Ko se je odpeljal vlak s postaje in je vozil še počasi in trudoma, je gledal Polonij v dolino, ki se je vsa svetila v mesečini. Natanko je razložil drobno senco, ki je hitela iz mesta po beli poti ob potoku, in natanko je videl, kako je izginila v senco črnih vrb.

Polonij je zavzdihnil globoko, legel je na klop in je zaspal . . .

Kmalu, ko je prišel v Ljubljano, je stopil v izbo mladega literata, ki je bil na glasu, da je nespodoben človek.

„Glej, nekaj lepega ti bom povedal, ampak praviti ni potreba naokoli, da sem bil pri tebi . . . Tako in tako . . . jaz sem rodoljub in spodoben človek . . . Ofelija se je utopila zaradi mene in zato sem prišel k tebi, da ti razložim to povest, ki bi ti bila prelepa snov za roman . . .“

Mladi literat mu je odgovoril:

„Prvič: tiste snovi, ki jih blebetavi ljudje ponujajo literatom, niso snovi, snov je kvečjemu blebetavec sam. Drugič: Polonij ni bil ljubimec Ofelije, temveč njen oče; in ko je bil mlad, ne verjamem, da bi se bila katerakoli Ofelija zaljubila vanj. Tretjič: če se je Ofelija vendarle zaljubila vate, je bila lahko še Ofelija, zakaj že sam sem videl Polonija, ki je jako dobro igral Hamleta; ampak če se je utopila zaradi tebe, ni bila Ofelija, in če je bila Ofelija, se ni utopila. In četrtič: se mi zdi, da je vsa ta reč samo toliko zanimiva, kolikor dokazuje, da si ostal tista grda kanalja, ki si bil.“

Polonij se je poslovil razžaljen in zlovoljen . . . . .

Kdaj se je vršila ta čudna zgodba? Kdo je posvetil v obraz mrtvecu, ki je ležal v temi, pozabljen in nerazódet, in ki je komaj v sanjah narahlo trenil z očmi, komaj vidno zganil s tenko roko? ...

Kam teko misli, kam sanja spomin?

Zatisni oči, preteklost; iz sence porojen, utoni v senco, greh!...

IV.

V tistem trenutku, ko je ugledal Jareb črno ptico, se je razdelila megla, vse sence so se razmeknile, veseli gostje, pijani snubci so se vzdramili. Nič več ni plaval beli angel Mihael nad bradatimi zavrženci, temveč Liza, lepa krčmarica, je stala sredi izbe, Jareb je stal pred njo in se je priklanjal.

„Kakšna komedija?“ je vzkliknil Hojzič in je planil izza mize.

Mirno in spodobno se je okrenila Liza proti njemu, miren in spodoben je bil njen obraz.

„Nikar ne govorite o komediji, gospod Hojzič, zakaj nobenega komedijanta ni v moji izbi in vsi moji prijetni gostje so češčenji in češčenja vredni rodoljubi. Ako pa mislite, da sem storila komu krivico, ker sem iztegnila roko, kamor je ukazalo srce, tedaj je to jako nedostojna misel!“

Hojzič se je hudo razljutil; vstal je, še kozarca ni izpraznil, vzel je klobuk, vrgel ga je najprej na tla, nato ga je pobral in je šel.

Liza je gledala za njim z resnim pogledom, skoro je bila žalost v njem. Z ljubeznivosladkim smehljanjem jo je tolažil Jareb.

„Ne bridkosti ob tej slovesni uri! . . . Za kom strmiš, Liza, na koga misliš? Naj gre, kamor ga žene pregrešno nagnjenje; in še potreba ni, da rečem: naj gre; ker itak pojde! Zakaj dvoje vrst ljudi je na svetu, dvoje natanko ločenih sort: na eni strani stojimo rodoljubi, ki nam je rodoljubna dolžnost vsega nehanja smer in pravilo; na drugi strani pa stoji Hojzičeva nespodobna druhal, ki se ne ravna po smeri in pravilu rodoljubne dolžnosti, temveč sploh po nobenem pravilu in nobeni smeri. Eden izmed njih, če ni bil Hojzič sam, je naredil nekoč, ko je šla procesija mimo njegovega okna, nekaj takega, kar se da samo natihem povedati . . . Kam, Liza?“

Liza se je bila okrenila, njene oči so bile razmišljene in so iskale. Toda niso iskale lehkomišelnega praktikanta Jerine, tudi ne spodobnega župana Frfile, celo ne rodoljubnega učitelja Šviligoja. V temo so iskale, v daljavo in v spomin . . .

Čudna tišina je ležala v izbi, čudna potrnost na obrazih; vzduh je bil ves težak in soparen. Župana Frfila je skelelo v oči in otiral si je potno čelo z velikim rdečim robcem; učitelju Šviligoju je bilo slabo in neznani ljubljanski škric se je držal na jok in ni vedel, kam bi se ozrl. Še uro poprej, še trenotek pred odločitvijo so bila vsa srca lahka in vesela, nič ni bilo strahu, nič zavisti in srda. „Kakor kane!“ so si mislili in zelo majhno je bilo upanje v vseh teh lahkih in veselih srcih.

„K tebi prihajam!“ je izpregovorila Liza in vsa radost je minila. Vojska pregrešnih občutkov se je izlila v srca, srd, zavist in bridkost ob sreči bližnjega. Gledali so na mizo z zlovoljnimi očmi: vino je bilo kislo, kruh je bil star, meso prepečeno.

„Tako pa torej pojdemo!“ se je vzdignil najprej župan Frfila; vzjel je v roko kozarec, toda postavil ga je takoj spet na mizo in ni pil. Komaj je vstal župan, so vstali vsi drugi.

„Tako pa torej!“ je izpregovoril župan s slovesnim glasom. „Gospa Liza, tako pa se torej lepo zahvaljujemo za vse dobrote in prijaznosti. Hudo je, da je potreba odhajati iz te prijetne izbe, od te polne mize, ampak pozna je že noč in nobeno veselje, bodisi še tako veliko, ne traja dalj nego do konca. Lahko noč, gospa Liza, in Bog povrni!“

Tako modro je govoril župan Frfila in se je poklonil in je šel preko izbe z umerjenimi, spodobnimi koraki, kakor gre človek, ki hoče pokazati, da je globoko v srcu užaljen, ampak da tista užaljenost briga edino le njega in drugega nikogar nič. Molče je odprl duri, molče se je poklonil na pragu ter je ugasnil v temni veži.

Bolj tenak, bolj priljuden, pa tudi bolj nespodoben je šel za njim lahkomiselni Jerina.

„Lahko noč — obema!“ je rekel in ni ga bilo več.

„Lep pozdrav je lahko noč, ampak kadar je nečedna misel v njem, takrat ni lep pozdrav!“ je zaklical Jareb za njim z očetovskim, toda jako odločnim glasom; kakor je dolžnost odraslih rodoljubov, da poučujejo mladino.

Stala sta ob durih, Liza in Jareb, Liza na desni, Jareb na levi; Liza se je smehljala, toda razmišljen in nekoliko bled je bil njen obraz in molčala je; Jareb je gledal resno, dasi človekoljubno, odzdravljaj je z roko ter delil nauke po potrebi in priložnosti.

Tako so hodili, mimo in so se poslavljali, kakor hodijo verniki ob darovanju mimo oltarja, postajajo in poljubljajo relikvijo: ljudomili stari župnik stoji v zlatem ornatu na poslednji stopnici pod

oltarjem, drži v roki okroglo, svetlo brušeno ogledalce in pobožne ustnice se sklanjajo; poleg stoji čemerni, rdečenosi cerkovnik ter briše za vsakim poljubom to svetlo ogledalce z blagoslovljenim bombažem.

Predzadnji je šel učitelj Šviligoj, zadnji je bil blede škric. Lepo se je poklonil rodoljubni učitelj Šviligoj, lepo se je nasmehnil, tudi roko je stisnil najprej na desni strani, nato še na levi.

„Verjemite, gospa Liza, da ni drugačne bridkosti v mojem srcu nego bridkost, da nisem bil deležen dobrote, ki je nisem vreden!“

Prijazno se mu je nasmehnila Liza za te lepe besede, Jareb pa mu je stisnil roko in je govoril ginjen:

„Ta moška in rodoljubna vdanost, ki ste jo zdaj pokazali, velespoštovani gospod učitelj Šviligoj, je vam samim tako resnično zaslužena čast, kakor je meni nezaslužen poklon; prosim vas v imenu svojem in svoje ljubeznive neveste, ostanite nama prijatelj v sreči, kakor ste nama bili prijatelj v dobi strahu in upanja!“

Šviligoj je bil ginjen in je šel, na klancu, pod svetlim nočnim nebom, pa je pomislil:

„Resnično, velik rodoljub je kancelist Jareb!“

Poslednji je šel škric; suh je bil in dolg in njegov obraz je bil žalosten.

„Zakaj pa tako?“ je vprašal med durmi.

„Saj je bilo zapisano: kakor bo ukazal glas mojega srca, tako se bo zgodilo!“ je odgovorila Liza.

„Zakaj pa ni drugače ukazal? Zakaj pa ste me klicali, da zdaj tako stojim med temi durmi?“ se je razjezil škric.

„Kar je Bog razodel v svoji modrosti, tega človek ne prevrne!“ ga je tolažil Jareb z usmiljeno besedo. „Kar pa se klicanja tiče, bodite uverjeni, blagorodni gospod, da vas takorekoč nihče ni klical in še komaj, če vas je vabil. In bolje pristoji izobraženemu rodoljubu, če se vljudno zahvali za podeljene dobrote, nego če zmerja dobrotnika. Pozna je že noč, dolga in nevesela je naša pot, zato pojdite z Bogom!“

„Pa grem!“ je rekel škric in je šel.

(Konec prihodnjič.)

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal dr. Jos. Tominšek.

(Dalje.)

III. Pogledi v berlinsko okolico.

li že poznate Grünau, Bernau ali vsaj Grunewald?“ so me vpraševali znanci ob ponedeljkih, ko so mi pripovedovali, kam so bili poleteli v nedeljo.

„Ne! Ne mara se mi, se vtikati v to okolico,“ sem jim odgovarjal mesec za mesecem. „Kaj naj počnem v tej okolici? Vožnja ven, vožnja nazaj, vmes nekaj stopicanja po teh vaših ravninah. Za to je čas predrag.“

Tako je tekla in pretekla zima; vedel sem že marsikaj o okolici, a videl je neposredno še nič. Pa kako so me vabili! Neki gospod, ki sem ž njim obedoval navadno pri isti mizi, mi je pripovedoval, s čim se on zabava vsak praznik: on hodi na lov na kraljike (domače zajce), češ, da jih je divjih po puščah vzhodno od Berlina v podzemskih luknjah povsod na tisoče. Te male dolgoušnike sme loviti vsakdo, ker delajo veliko škodo in se itak množijo, kakor se pač množe zajčki. — Lov na kraljike? Spomnil sem se svojih dijaških let, ko sem kot mladoleten „divji lovec“ stikal za vevericami, in zanimal me je lov na kraljike. A šel le nisem; okolica mi je mrzela.

„Vi pač ne veste, kako krasna je berlinska okolica,“ mi je z vnemo pravil prijazen rojak, ki je postal čisto Berlinec. „Ta lepa šetališča po gozdih, ob jezerih, ta udobnost povsod, primerne prometne zveze in povsod dobre gostilne — tega pri vas nimate!“

Čemu naj bi žalil prijaznega gospoda s svojim stališčem ne le nevernega, ampak tudi nevednega Tomaža? „Nimam pravice soditi o tem,“ sem odgovarjal. „Vendar glejte: kjer je nad pokrajino poveznjeno tole vedno svinčenobarvno nebo, kjer sije to medlo solnce, ki se ne prikaže nikdar v popolnoma čistem svitu, tam ne more biti lepše, nego je v naši slikoviti domovini.“

„Slikoviti?“ se mi je nasmehnil. „Lepa hvala! Pri vas je ali vročina ali pa mraz in proti nobenemu nimate izdatne pomoči. Po

leti vas žge po brezsenčnih potih solnce, in če ste žejni, ne dobite niti hiše, kjer bi vam postregli z vodo; a po zimi vas zagrne sneg, da ne morete nikamor, in odkidate si ga za silo kvečjemu pred pragom.“

„A smo tudi bolj živokrvni in nerazvajeni,“ sem si mislil.

In zima? Res; prebil sem v Berlinu celo zimo, a pravega škripajočega mraza ni bilo nikoli, kakor je podnebje ondi sploh milejše. Okrog ničle se je vedno gibal toplomer, zidali in stavbarili so celo zimo, snega pa sploh skoraj ni bilo. Padlo ga je včasih za par palcev, a v malo urah se je pomešal s cestnim in strešnim prahom in se je usušil. Nato so nastali neprijetni časi; pihal je noč in dan, skozi cele tedne suh vzhodni veter, po ulicah je nastajal prah, ki ga po zimi ni bilo mogoče izprati: bili so zlati časi kašlja in hripe. Ljubše bi mi bilo meter snega in 15 stopinj mraza, ki nas vsaj probudi do zavesti, da je nam napeljana po telesu centralna rdečerkurna kurjava!

To so bili tudi časi kar nalašč za neprestano delo v knjižnicah in institutih. Nisem stopil vso zimo iz Berlina, le v predmestja sem se večkrat peljal, ker sem obiskaval svoje znance med vseučiliškimi docenti, stanujočimi izvečine tod.

Pri teh vožnjah sem videl tudi koščke okolice. Kjer je bilo kaj planega sveta, tam bi pričakoval belo sneženo odejo, n. pr. onostran Charlottenburga pri Westendu. A na takih planicah je ležala le otožna sivkasta zmes iz snega, prahu in saj in iz nje so štrleli vrhnji konci trde trave, ki pokriva ondotne pušče. —

Le eno vožnjo sem bil posvetil spoznavanju okolice in še to v prvih dneh svojega bivanja v Berlinu. Iz zemljevida sem vedel, da je v bližini mesta več jezer. Peljal sem se k najbližjemu, Poliškem (Plötzensee), na severozapadu tik ob mestu, tam, kjer se začinja Jungfernheide. Usedel sem se v voz cestne električne s končno postajo- „Plötzensee“. Tako sem prišel seveda sigurno na lice mesta. A jezera ni bilo kar videti in šel sem ga iskat. — Bilo je proti večeru; solnce se je že potapljalo v sopare in njegovi žarki so se žalostno lovili po borovem gozdiču, ki sem vanj dospel mimo raznih gostilen nižje vrste. Prav tiho je bilo tu; a tu ni vladala blagodejna, oživljajoča tišina naših gozdov, ampak bila je tišina neživljenja, smrti. Iz golih prstenopeščenih tal so štrleli kvišku bori; po tleh ni bilo niti igel, kaj šele kaka plastica mahu; na vse kraje je zevala siva enakomernost. Pot je peljala vrhutega ob pokopališču...

S pokopališča stopi priletna dama še vedno živih oči. Ko me je videla tam stati, mi je menda na očeh brala, kake misli so me prevevale.

„Kaj ne, žalostno je tu biti?“ mi pravi. „Kaj vidite tod okoli? „Jejend (t. j. Gegend), lauter Jejend, nischt wie Jejend.“ Pri tem se je nasinehnila. „Le v mesto pojdite, med ljudi! Tu je vse mrtvo in le za mrtve.“

„Da. Ali rad bi videl jezero; njega sem prišel gledat.“

„To jezero gledat? Mislite pač, da so ta jezera, kakor so švicarska in avstrijska?“ In zdelo se mi je, da je vzdihnila. Pa spet se nasmehne: „Kar gori stopite na tisti holmec in videli boste svoje jezero in pribežali boste v mesto. Z Bogom!“

Ko je izginila dama za ovinkom, sem stopil izven pota na holmec, ki mi ga je bila pokazala; visok je bil — tri metre! Res sem videl na oni strani dober streljaj daleč v podolgovati dolinici kakor v kotlu zbrano rjavkasto brodljo, ki se tod imenuje voda. Ob bregu je stala velikanska restavracija in ob njej je bilo privezanih dokaj čolnov. Mirno pa je bilo vse; saj je bila že jesen in saj je bil delavnik. Ni se mi maralo stopiti k jezeru; vrnil sem se proti postaji cestne železnice.

Spotoma sem zapazil, da vladajo tu bolj prostaške razmere. Gostilne so prave „oštarije“ in precej sumljiv vonj je puhal iz njih; „slaba akustika je tu,“ pravi Berlinec v takem slučaju. — Med dvema poslopjema v oglu, koder sicer čitamo razne opazke o potrebnosti snage, pa sem videl zapisano z debelimi črkami gotovo dovolj izdatni poziv: „Samo za pse!“ —

V začetku oktobra sem se bil peljal sem in kar sem videl, me je vabilo tako malo, da se mi do spomladi ni maralo pogledati še kam v okolico.

Mimo Poliškega jezera ni daleč v berlinsko blaznico v Dalldorfu, ki igra v smešnicah isto vlogo kakor ljubljanski Studenec. Pa kdo si bo hodil ogledovat tak zavod? — Blizu Dalldorfa leži veliko Tegelsko jezero; hvalili so mi njegovo okolico, češ, tam so najlepši gozdi. Verjel sem jim, a šel nisem tja. Poučili so me tudi, da se k Tegelskemu jezeru pride najbolje iz Spandava s parnikom. Pa parniki so mi vozili prepočasi, a navadil sem se bil hitrih zvez in nagle vožnje. Da bi se tam vozil s takim hropečim parnikom, ki mu Berlinec pravi „Asthmakiste“? — Celo Spandau? Česa naj tam iščem? To je le vojaško mesto, stara trdnjava, vojaška kaznilnica, a mesto samo je celemu svetu znano posebno zaradi ene lastnosti: vsak kolesar prehodi Spandavske ulice — peš, kajti slabšega tlaka nima, to je dognano, nobeno evropsko mesto nego Spandau! —

Tako sem presedel dolge zimske mesece pri knjigah. In res! Glede knjištva in sploh vseh znanstvenih pripomočkov je preskrbljeno v Berlinu vse tako izborna, da se nisem kar nič čudil raznim svojim znancem sostrokovnjakom filologom, ki niso vsa svoja leta prišli nič izven mesta. Živel so svoj svet in ta svet jim je zadoščal; skušal sem si ga osvajati tudi jaz in čim bolj sem postajal v njem domačin, tem bolj mi je prijal . . . Kar pa je bilo izven tega notranjega sveta, to je zadobivalo pečat brezpomembne sedanjosti in netrajnosti. Ko bi življenje ne zahtevalo svojih davkov, bi res kar „popustil svet in njega rabo“ in živel v svetu in svetišču idej.

Zapihale so že pomladanske sape, na balkonih so bile zopet razpostavljene cvetlice in kožuhovi ovratniki so izginili, a jaz sem poznal okolico od blizu malo bolj nego prvi teden svojega bivanja. Vendar sem vedel več, vedel sem namreč zdaj, da si morem to okolico ogledati brez težave na treh, štirih izletih toliko, da se bom navzel vseh vtiskov, ki jih ona sploh more delati. To sem spoznal pri posetih, ki so me peljali često na kraj mesta, in tako sem mogel sklepati, kaj še pač čaka sistematega ogledovalca. Kolikokrat sem se peljal južno od Berlina v Steglitz, lepo mesto, ki je kar zraslo iz tal in ki leži že na planem; le ob potu v Berlin so že na obeh straneh hiše. — V severno predmestje Gesundbrunnen pa sem bil prišel enkrat po zmoti, ker sem se usedel v napačen vlak obmestne železnice. Od tam sem videl tudi v bližnji Pankow; a ker je tam okoli tovarna pri tovarni in silno dima, sem se hitro vrnil in imam, kar se tiče tega kraja, v spominu le še tole šaljivo berlinsko navado: ako kdo kihne, mu pravi kdo drugi: „Gesundbrunnen“, in kihač ga zahvali s: „Pankow!“

Sploh so tam zunaj okrog Pankowa, kjer je toliko delavcev, ljudje včasih hudo dobre volje; pravili so mi, da je na ondotnih zabaviščih treba imeti krepko pest. Včasih so tudi dovtipni. Prav tedaj, ko me je zмотa privedla v oni kraj — bilo je precej hladno vreme — sta sedela poleg mene dva priprosta moža. Enemu se zazdeha; drugi ga v tem trenutku nahruli: „Zapri! Preprih je!“ Ta hitro zapre usta in se ozre na okno: to pa je bilo dobro zaprto. Šele, ko vidi, kako se mu oni muza, spozna, kaj mu je bilo treba — zapreti. —

Tako mi je potekal čas in pričel sem misliti že na vrnitev v domovino. Zdaj sem se hotel prepričati, je li okolica res tako vab-

ljiva, kakor pravijo oni, ali pa tako malo vredna, kakor navadno mislijo inozemci.

Najprej sem se odpravil na jug, kamor me moja pota doslej niso pripeljala nikoli. Vlekla me je tja berlinska „Kriška gora“ (Kreuzberg), ki sem o njej vedel že doma, da so jo Berlinci pravzaprav le umetno nasuli iz peska, smeti, čepinj in take navlake. V Berlinu sem slišal o tej gori staro pesem:

„Die Väter haben Sand jekarrt,
bis daß der Kreuzberg fertig ward;
da sandte Jott von seinem Thron
pro Mann acht Jroschen Dage Lohn.“

Prav lepo je solnce sijalo tistega popoldneva, ko me je električna pripeljala na rob Viktorijinega parka, ki se razprostira čez vso Kriško goro in še dalje proti severu v mesto. Ta park z goro nadomešča Berlincem impozantnost prirode. Navlekli so sem, ne vem odkod, precej velikih skal, so jih postavili ob potu in jih deloma prevlekli z živim mahom, da se neizkušnemu očesu zde samorasle; mehke trate in bujno drevje tu vestno oskrbujejo. Smejal bi se, ko bi se mi ne užalilo in ko bi vsa naprava ne bila res spretno urejena. — In glejte, tam: prav tak strm, kamenit žleb je napeljan kvišku, kakor smo jih vajeni po naših gorah, in po njem se drevi istinit — slap! Da, slap! Obstrmevajo ga otroci in pestunje, vsi, ki prihajajo sem iz drugih delov mesta, a prebivalci severnih nemških nižin se ga kar ne morejo nagledati. Slapu se res ne pozna, da je voda vanj po ceveh napeljana iz berlinskega vodovoda kvišku. Slap usahne, kadar zapro cevi, in odprte so le gotove ure. Priroda je tu le panorama z določenim programom: „Slavno občinstvo! Od 9. do 12. ter od 3. do 8. imenitna predstava: kazal se bo slap!“ Ko je vse končano, se posuši slap v par sekundah. — Ob sredah in sobotah zvečer od 9. do 10. ure je slavnostna predstava: slap je razsvetljen v raznih, menjajočih se barvah.

Ta barvasti slap je v resnici lep; vtisk je bolj rafiniran, kakor če se igra mavrica v slapu Savice ali pod Rinko. Na tisoče ljudi ga hodi gledat kakor na Dunaju barvast vodomet, ki so ga pripravili lansko leto.

Nad slapom stoji na vrhu Kriške gore „narodni spomenik“ (National-Denkmal), postavljen (l. 1821.) v spomin na boje let 1813. do 1815. in povečan l. 1878. Ta spomenik ni tako zadirljiv, kakor so malodane vsi iz novejšje dobe. Poglavitno sestoji iz 20 m visokega železnega stebra, ki ga diči na vrhu železen križ, a okrog ga

obdaja dvanajst umetniških kipov, simbolov dvanajstih glavnih bitk v dobi osvobojenja. — Na to goro so postavili leta 1899. tudi spomenike šesterim pesnikom svobode, med njimi Rückertu, Körnerju, Uhlandu, Kleistu. —

Na vrhu Kriške gore sem stal in sem se oziral proti jugu. Gora je že obkoljena s poslopji, pa novi ulici so stavljene meje. Proti jugu in jugovzhodu se namreč razteza znana Hasenheide, vojaško vežbališče in prostor za cesarske parade; 1. majnika, ko je glavna parada, se nabere tu okoli na stotisoče ljudi, da si ogledajo kretnje vojakov — saj ta dan ni šolskega pouka! Ko pa sem stal jaz na vrhu gore, sem le videl, kako so spodaj dečki bili žogo, otroci in odrasli spuščali velikanske „zmaje“ v zrak, kako so se izprehajali pari vprek povsod in otroci razkopavali prst; a tam mimo na desni je drevil vlak proti jugu v domovino.

Slišal se je tudi hrup iz ogromnih zabavišč, ki imajo prostora za tisoče gostov. Tu je tudi „kraljeva telovadnica“ s spomenikom Jahn u, utemeljitelju moderne telovadbe, ki si je baš to Hasenheide izbral za najprimernejši telovadni prostor. Menda se zato vidijo še dandanašnji tu vse panoge telesne vzgoje, od pristne otroške igre do rafiniranih sportov.

Ravan je precej obširna; na njenem levem robu se počasi premičejo električni vozovi proti izletišču Rixdorfu, katerega hiše se dajo razlikovati kot zadnja določena točka, preden se zagrne v dalji vsa okolica v sivkasto obzorje. V Rixdorfu se shajajo baje posebno radi mladi parčki nižjih slojev; a združitev in ločitev sta na velikomestnem način čisto prav blizu, kakor poje rixdorfska poskočnica s posebno melodijo:

„Denkste denn, denkste denn,
du Berliner Flanze,
denkste denn, ick liebe Dir,
weil ick mit Dir danze?“

Na rixdorfske odnošaje sta posebno naperjeni tudi berlinski parodiji:

„Jeduld, Jeduld, wenn's Herz auch bricht,
mit de Beene strampeln nutzt ja nicht.“

Ali bolj prikladna južnemu temperamentu:

„Wie lieblich ist die Träne einer Braut,
wenn der Geliebte ihr ins Ooge (t. j. Auge) haut!“

Sicer, da ne delam komu krivice: ko sem se pri neki priliki peljal skozi Meklenburško, kjer prebivajo vsemu svetu znani počasni

in lenokrvni ljudje, se je pri neki mali postaji, ki sem ji ime pozabil, pripetilo sledeče: vstopila sta mlad mož in njegova ženka, ondotna posestnika, polgosposko oblečena. Ker je vlak postal le nekaj minut, je ona svojega moža kar tiščala v voz, tako da se je ob pragu malo spotaknil. Mož pa, ne bodi len, se obrne, ji čisto mirno nekaj reče v svojem „plattdeutsch“, a ji pri tem pripelje pred vsem občinstvom zelo pravilno — zaušnico! Nato sta se usedla na prazen prostor, ona je malo jokala, on pa je modro gledal predse. Potniki, ki smo bili sicer sami tujci od daleč, smo se dokaj čudili temu „mirnemu“ temperamentu. Molče je parček izstopil pri prihodnji postaji . . .

Za tisto uro, ki sem jo prebil na Kriški gori, mi ni bilo žal in hvaležen sem bil starim Berlincem, ki so tej gori prisuli toliko, da je 30 metrov visoka . . . To je za one kraje že „zračna“ višina! —

(Dalje prihodnjič.)

Kazak Semjon.

Po stepi zeleni se vije Don,
po stepi mi jaše kazak Semjon;
na vrančevo grivo poveša glavo,
na sedlo rdeče mu solze teko.

Pa bi si zavriskal, kazak, in zapel,
kako si sabljo nad Turkom vihtel,
kako si drevil čez krvavo ravan,
ko v Krim vas je vodil junak atamán!

„O, sablja je sita tatarske krvi,
o, hetman moj hrabri na Krimu spi;
vse pesmi moje umrle so,
le solze moje teko, teko . . .“

In ti, črnooka, si kriva tegá,
ti moja Paraša, ti, drug moj Iljá;
pa jutri zarana — njen ženin ne boš:
vidva bosta bleda, krvav bo moj nož . . .“

Vladimir Levstik.

Vitez Ivan.

IV.

Po navadi starodavni
suče se pokojno zemlja;
lica jasno stran odvrča
neprenehoma od solnca,
z drugo pa se bliža žarkom,
da se vedno izmenjuje
z mrakom luč, pa dan z nočjo.
Nad dolinami je solnce
prestopilo že vrhunec
svoje stare zračne ceste,
ki oči človeške vara.
Že se vlegajo po zemlji
vseokrog sanjave sence,
pa naveščajo večerno
mirno, blagodejno uro,
ki pošilja že počasi
hladno sapo po nižavah.
Žarke barve po planinah
že umikajo bledejšim
in blaže se ostrę črte
po grebenih in po sklonih,
kakor da bi se sovraštvo,
ki stvari različne loči,
zdaj pod vtiskom rahlih čutov
tajalo in pa mehčalo.
Nad planinskimi vrhovi
plavajo oblački beli
kakor nežne cvetke zraka,
ob katerih se ne dvigne
niti v sanjah težka misel
na grmenje in na strele.
Vse je blago, milo, mehko,
vse je polno koprnenja
in nejasnih sladkih upov
in čarobnolepih slutenj.

Že prihaja čez planine
blaga sapica večera
in pahlja v razgreta lica
blagodejni dih hladila;
sence rastejo čimdalje;
bled, brez barve in sijaja
stopa mesec iz skrovišča;
po oblakih in vrhovih
se posuje liki rože
nežnokrasna živa zarja.
Po zaklonjenih nižavah
vlega se že mrak otožen.
Rezkost strogega razuma
se blaži in v srcih vstaja
vseobjemajoče čuvstvo.
Bliža se njegova ura.
V logu se zglasi večerna
blagoglasna pesem ptice,
ki jo sklada nežno čuvstvo
in nareka hrepenenje.
Že jo poje zbor krilatic
vsaka po navadi svoji
in stotere melodije
zlivajo se v skladno himno,
polno mističnih akordov
hrepenenja in slutenja,
sladkotajnostnih akordov
brezbosedne, pregloboke,
v mraku sanjajoče sreče.
In na krilih sladke pesmi,
po mehkobnih valčkih zraka,
v plašču mirnega somraka,
v spremstvu milohladnih sapic
splava iz višav vsemirskih
in priveje dol v nižave
čudodelna, tolažilna,
krasna hči bogov: Ljubezen.

Vitez jaha kakor burja,
misel mu hiti ko strela

čez daljave nedosežne
v čudežno deželo ciljev.
Z vsako mislijo je vitez
že v deželi zaželjeni
in z očesom domišljije
gleda jo tako razločno,
da bi vse lahko dotipal.
Iz daljave jo premešča
z vsemi čari vitezova
silna vera prav pred njega,
stvarni svet, ki ga obdaja,
pa je izpred te utvare
kakor redek dim izginil;
solnčne luči ne razloči
od somraka in od zarje;
mrtve zanj so vse lepote,
ki jih darežljivo siplje
po planinah in dolinah
blagega srca priroda.
Lepši nego vse krasote,
ki jih zemlji daje solnce,
vitez je svet svobode,
svet njegove fantazije
in njegove srčne želje.

A naenkrat se zasveti
pred očmi mu luč bleščeča,
magična in blagokrasna,
da je niti zlato solnce,
niti blede nočni mesec
ne razlije po nižavah.
Svetla je, pa vendar mehka
in blaži jo nežna barva,
kakor da so raztopljene
v njej neštete žlahtne rože,
rdeče, bele in rumene.
Nehote ustavi konja
vitez Ivan, pa zagleda
pred seboj v svetlosti zarje
krasno, mlado, blago ženo,

ki smehljuje ga pozdravlja.
 Vitez gleda ves osupel
 rajsko dražestno prikazen.
 Vzpeti hoče se nevolja
 zbok zamude neugodne,
 ali v srčnih globočinah
 obtiči njegova jeza
 brez moči, in ko zamaknjen
 zdaj posluša govor žene,
 ki enak je rajski glasbi:

Oj vitez, vitez, kam hitiš,
 kaj brez oči tja v noč dreviš,
 preziraš lepi živi svet,
 teptaš brezsrčno nežni cvet,
 srce moriš, gorjé plodiš
 in vešče varave loviš.
 Postoj, postoj, oj vitez moj!
 Glej, raj odprt je pred teboj,
 glej, v raju rožice cvetó,
 da ne nagleda se oko,
 glej, tu vijolice dehté,
 dišave žlahtne v zrak puhté,
 škrjančki zjutraj žvrgolé,
 skrbi in brige prepode,
 po noči slavčki ti pojo,
 težave s srca vse jemljo,
 a če te žalost doleti,
 ljubezen ti jo oblaži.

Postoj, postoj, oj vitez moj!
 Dovolj je časa še nocoj.
 Nemično temni gozd stoji,
 svobodo Vila v njem goji
 in stal bo gozd do konca dni
 in Vila umrjoča ni.
 A preden dalje pohitiš,
 pomisli vsaj, kaj zapustiš,
 presodi, kaj tam pridobiš,
 a kaj li tukaj izgubiš.

Svoboda je prekrasna stvar,
veliko, vreden njen je dar,
visoke cene njena moč,
ki premaguje strah in noč.
A svet je velik in širok
in sinjega neba obok
razteza tja se, kjer ni mej,
in pestro je življenje, glej,
kjerkoli se po njem ozreš,
in pisan, kamorkoli greš,
odpira svet se pred teboj,
pokazujoč prikazni roj,
da ne nagledaš se nikdar;
in vedno mlad in vedno star,
vrteč se, uničuje svet,
iz ruševin pa stvarja spet.
A ti poznaš edini cilj,
edini smoter ti je mil,
edina misel vodi te
oko edino točko zre,
ki okrog nje se le vrti
in k njej peha se, k njej hiti
razgreta želja z vso močjo.

Življenja pestro plan z nočjo
zakriva misli tvoje strast;
lahko pa strast pripelje v past
in sreča, ki jo sanjajoč
uživaš, se lahko gredoč
izpremeni in le gorjé,
ostane, ki ne raztopé
ga v svojem morju vse solzé
in vzdihni vsi ne prepode.

(Dalje prihodnjič.)

Pa in Sulejka.

Povest hrepeneče duše.

Spisal Vojeslav Molè.

retji dan po svoji smrti sem se izprehajal po pamiški visoki planoti in se grozno dolgočasil. Nisem vedel, kam bi se dejal, ali bi šel strašit Dalai-Lamo v Lhaso, ali bi si ogledal indijske plesalke, ali bi stopil rajši malo više in se šel drsat po himalajskih

lednikih.

Ko sem pretehtaval vse te načrte, srečam Satana in ga spoštljivo pozdravim. Prijateljsko sva si segla v roke in se pogovorila, kako in kaj. Prihajal je ravno z Gavrizankarja, kamor se je šel malo hladit vsled velike vročine.

„Kam si pa sedaj namenjen, Satan?“ sem ga vprašal.

„Hm, danes bi rad napravil izlet v deseto stoletje po Kristovem rojstvu“, je odvrnil. „Šel bi najprej malo na Kitajsko, proti večeru bi pa obiskal Bagdad. Hočeš z mano?“

Z veseljem sem sprejel ponudbo in šla sva.

V hipu sva bila ob reki Ho-ang-ho in sva se izprehajala oblečena kot mandarina po velikanskem vrtu. Čudokrasna lepota se je razgrinjala pred mojimi očmi, hodila sva po stezicah, ki so jih obdajale pestrobarvne cvetlice, velikanski grmi rož so razširjali mameč vonj, brez števila breskev je sipalo na tla svoje rdečkasto nadahnjeno cvetje. Med drevjem so se vili prozorni potoki, v bisernozelenih ribnikih so se kopali beli in črni labodji. Pred nama so hodili po stezicah pavi in šopirili svoje bajnolepe repe.

Za malim ovinkom sva ugledala velik ribnik. Kakor smaragd je blestela njegova voda, sredi njega je stal otok in na otoku se je dvigal, obdan od bambusa in palm, paviljon, zgrajen iz samega porcelana. Do njega se je prišlo po marmornem mostičku, ki se je vzpenjal kakor polumesec nad vodovjem.

Satan mi je zašepetal:

„Pojdi ti v paviljon, jaz si grem iskat druge zabave.“

Odšel je in stopil sem na mostiček. Ko sem obstal pred paviljonom, sem ostrmel. V paviljonu je sedela, naslonjena na bla-

zine, žena, kakršne še nisem videl. Ni me opazila. Njene globokomodre oči so zrle zamišljeno v daljavo, kot snég so bila njena lica in ustnice so ji bile temnordeče kakor popolnoma razvita roža. Njene roke so bile kakor bele lilije in sama je bila kakor tulipan, ki je prvi priklil iz pomladi in zadrhtel v solnčnem blesku. Kot ebenovina so se ji usipali lasje na belo teme in na grudi, zakrite s svilno tenčico. Zrla je v daljavo in se pogovarjala z zefirji, ki so šepetali v bambusu; tiho so se priklanjale palme njeni lepoti. Kraj nje je ležala lutnja, dih zefirja se je lovil v njenih strunah.

„Ah, ti čudesna krasota!“ sem vzkliknil glasno. In ona se je zdrznila in se ozrla. Nič se me ni ustrašila, nasmehnila se je in je bila pri tem tako lepa kakor rosní gozd, ko se zlije čezenj prvi val jutranje luči.

„Vendar si prišel!“ je izpregovorila in njen glas je bil srebrnejši od slavčevega petja. „Že sem mislila, da te ne bo, že sem mislila, da si le bajka, ki je ostala do naših dni iz minolih tisočletij . . .“

„Čakala si me?“ sem vprašal začudeno. „Kdo si, ti roža vseh rož?“

„Jaz sem Pa in te čakam dolga, dolga stoletja. In moja lutnja te čaka in čaka tvojih pesmi. Pridi in zapoj mi!“

In sel sem k njenim nogam, vzel lutnjo in udaril tiho v strune. In pri prvih zvokih sta priletela dva pava in se privila k njej in prileteli so labodi in se stisnili ob njeno stran. Jaz pa sem pel pesem, ki sem jo zložil davno, davno, ko sem bil pesnik in mi je hrepenenje polnilo dušo.

„V noči sanjam o tebi, Pa, ko plove mesec nad valovi in toži rožam slavec svojo bol . . . Pa, ti si morje tihih misli, ki spijo v mojem srcu. Ti lilija srebrna! Ti zvezda na nebesju mojih želj . . . Pa, ti si nežna kakor prvi breskov cvet . . . Glej, moja ljubav je večna, neugasna, njen plamen zagrne ves svet . . . Ti moje večno hrepenenje! . . .“

Pel sem in zveneale so strune in strmeli so labodi in smehljala se je Pa. In lica so ji rdela, kakor rdi jablanov cvet. Pel sem dolgo, da se je že nižalo solnce in oblivalo vse s svojo rdečo svetlobo.

Tedaj se je sklonila Pa k meni.

„Na, sedaj je v tvojih rokah tvoje večno hrepenenje!“

Ne vem, kaj se je potem zgodilo. Vem samo še, da me je obsul gozd črnih, mamljivo dehtečih las, vem, da so mi gorela usta v

poljubih, vem, da so se privile k mojim njene alabastrovobele grudi . . .

Ko sem se zopet zavedel, sva se izprehajala s Pa po vrtu. Bila je že noč, nad vrtom je sijal polmesec, njegova podoba se je zibala v ribniku. In še bolj nego poprej so dehtele rože, kakor v čistem zlatu so žarele zvezde, v nizkih grmih so peli slavci.

Poljubil sem Pa in jo vprašal:

„Pa, kdo si?“

In tiho je odgovorila:

„Jaz sem jutranja zarja, o kateri sanja polnoč, jaz sem vrh gora, po katerem hlepi morsko dno, jaz sem biser pod morjem, o katerem si šepetajo zvezde, jaz sem pesem, ki ni zvenela še nikomur, le tebi . . .“

Pokleknil sem pred Pa, ji poljubil rob tenčice in jo molil.

V dalji so se oglasili koraki, Pa se je zdrznila.

„Le tebi, le tebi!“ je zašepetala in me hlastno objela. In ko sem jo poljubil, je izginila. Le njen zadnji poljub sem čutil na ustih. Satan je stal pred mano in se tiho smejal.

„Kako si se imel?“ je vprašal. „Jaz sem se prav dobro zabaval.“ Povedal sem mu vse.

„No, jaz sem imel pa drugačno opravilo,“ je dejal. „Najprej sem šel v bližnje mesto in sem neviden populil vsem Kitajcem kite z glave, potem sem pa naščuval podkralja te pokrajine k upor. Toda sedaj pojdiva, tukaj je že pozna noč in v Bagdadu tudi že kmalu zaide solnce!“ . . .

In že je bila za nama Kitajska, pustila sva za sabo Indijo in ocean in sva se ustavila na planoti pred Bagdadom. Zahajajoče solnce je obsevalo morje hiš. V njegovem blesku so lesketale zlate strehe, in ko je utonilo v ravnini nad Tigrisom, so kipeli temni vitki minareti v rdečo zarjo. Z minaretov so se oglasili mujezini, veličastno je drhtela njih molitev skozi čisti vzduh in se spajala s šumenjem Tigrisovih valov.

„Kam pojdeva?“ sem vprašal Satana.

„Na kalifov vrt,“ je odvrnil. „Kalif ima dve krasni hčeri“ . . .

V istem trenutku sva stala sredi ogromnega vrta. Noč se je že razgrnila nad zemljo in obdajala naju je čudovita krasota. Skozi palme in rožne grme je lila mesečna svetloba, polmesečevi žarki so se medlo lomili v šepetajočem vodometu. In dalje je zvenela iha pesem. Ženski glas se je družil s harfnimi strunami in akordi

so doneli, rasli, kipeli in lahno, vedno laže umirali in končno utihnili, le vzduh se je še rahlo tresel v odmev.

In tedaj sem videl, kako sta se pritajeno bližali skozi mesečino dve senci.

„Izmael, ali si ti?“ je šepnila prva.

„Da,“ sem tiho odvrnil in stopil iz sence. In videl sem, kako je pristopila druga k Satanu, ga objela in izginila ž njim po stranski stezi. In prva je zdaj stopila čisto blizu mene, da sem jo objel in poljubil. V mesečini sem videl, kako je bila krasna. Pajčolan si je bila snela z obraza, vrgla je od sebe vrhni plašč in morje kakor noč temnih las se ji je ulilo do pasu. Ko se je smehljela, so se ji lesketali mali zobje kakor niz svetlih biserov in kakor dve veliki zvezdi so bile njene oči.

Mehko me je objela in dejala:

„Ah, Izmael, kako bled si nocoj! Vem, vem, veliko trpiš radi mene! Vrt je ves zastražen, da se ne bi kdo skrivaj zmuznil vanj... moj oče slutiti nekaj. Kako se bojim zate, Izmael! . . . In tako tih si nocoj, nič ne govoriš! Kaj nisem več tvoja Sulejka, tvoja roža, lilija, tvoje solnce, tvoje vse?“

„Sulejka, žalost mi ne da govoriti! V mojem srcu je sama tuga in bol; in če ga premaga boleost, umolkne tudi slavec. A ne boj se, dragica! Moja ljubezen do tebe je večna“. . .

„Da, da, večna,“ mi je segla v besedo. „Ti me nikoli ne pozabiš, kaj ne? Na, deni si ta talisman na srce! Dala mi ga je stara modra žena in je dejala, da ne more, kdor ga nosi na srcu, nikdar pozabiti onega, ki mu ga je daroval.“

Vzel sem zlati talisman, ga skril na srce, poljubil Sulejko in zašepetal:

„Sulejka, ti si roža, ki si mi vzknila iz mesečne noči; rodili so te mesečni žarki in biserna rosa in tvoja duša je spletena iz sanjavih bajk in gorskih kristalov, in tvoje ime je — žena . . .“

Privila se je k meni, njene ustnice so se strastno vsesale v moje.

„Ti, ti, moj Izmael! . . .“ je tiho jeknila.

Vsa je drhtela v tajnem razkošju. Dvignil sem jo in jo nesel med rožne gredice kraj vodometa. Tam sva slonela drug ob drugem v tesnem objemu in si govorila besede ljubezni. In nad nama je visel na nebu polumesec, kakor da so brušene, so žarele zvezde in tiho je šumljal vomet.

Tu sem zaslišal za sabo šum, in predno sem se mogel ozreti, sem začutil na glavi silovit udarec, da sem se zgrudil na tla. Le

to še vem, da se je vrgla Sulejka s plačem name in me branila pred nekom, a potem mi je postalo črno pred očmi in zagrnila me je noč.

Ko sem se zopet zdramil in se ozrl naokoli, sem si začudeno mel oči. Na nogah in na rokah sem bil vklenjen. Skozi zamreženo okno se je svital dan. Poleg mene je ležal istotako vklenjen Satan.

„No, dobili so naju,“ se je zasmeljal. „Radoveden sem, kaj napravijo z nama. Imela bova še imenitno zabavo.“

Tu so se odprla vrata od ječe, vstopila je cela tropa biričev in naju gnala pred sodni stol samega kalifa. Ves v zlatu je čepel na škrlatnih, z zlatom vezenih blazinah in kadil naržile. In kroginkrog so čepeli njegovi vezirji in vojskovodje in si niso upali zreti kalifu v obraz.

Ko naju je ugledal, je za hip prenehal kaditi in zarohnel:

„Zlezita v prah pred mano, psa! Sedaj vaju imam v svoji pesti, ne uideta mi več! Povejta mi, kdo sta?“

„Jaz sem Satan,“ je odvrnil moj spremljevalec.

„In jaz sem umrl pred štirimi dnevi,“ sem mu razložil. A komaj sva izpregovorila, je začelo padati po najinih hrbtih in glavah, da joj!

„Predrzneža!“ je kriknil posebo velik birič. „Menita, da se bosta norčevala iz kralja vseh kraljev?“

Satan se je zakrohotal na ves glas, meni bi bil tudi kmalu ušel smeh.

„Odpeljite ga in obesite ga zunaj mesta!“ je ukazal kalif in pomignil biričem. Zgrabili so Satana in ga odpeljali.

Zdaj se je pričelo pri meni.

„Kdo si?“ me je vprašal kalif.

„Slovenec,“ se je glasil moj ponižni odgovor.

„Kaj je to?“

„Sin rodu, ki biva daleč, daleč odtod.“

„Kakšni ljudje bivajo tam?“

„Takšni, ki govorijo in delajo vedno ravno nasprotno od onega, kar mislijo, da je prav.“

„Koliko ovac in kamel ima tvoj oče, pes?“

„Moj oče se še ni rodil; porodi se šele v devetnajstem stoletju. Dandanes živimo pa vendar v desetem stoletju!“

Kalif je odprl usta, strmel vame in ni vedel, kaj bi počel. Od same jeze so mu stopile pene na usta. Dal je v naglici sklicati vse modrijane svojega dvora in jih je vprašal, ali so na svetu sploh res kaki Slovenci?

„Ne,“ se je glasil kratki odgovor.

„Ali so kje ljudje, ki bi govorili in delali vedno ravno nasprotno od onega, kar mislijo, da je prav?“

„Samo sužnji imajo to lastnost!“

Tedaj se je obrnil kalif k meni in dejal:

„Ker si suženjske nravi in je tvoje hudodelstvo grozno, nisi vreden milosti. Na vešala ž njim!“

In zgrabili so me biriči, me odpeljali pred mesto na nizek grič in me obesli poleg Satana,* ki se je že gugal v vetru. In ko sem visel tam, so prileteli črni vrani in posedli po vešalih nad mojo glavo. No, tako sem puhal vanje, da so se kar ustrašili in odkrakali nazaj, odkoder so prišli.

Ko se je zmračilo, sem stopil z vešal, si malo pretegnil otrple ude in vprašal Satana:

„Kam pa sedaj?“

„Nocoj grem k svoji ljubici, ki je prednica v velikem toledskem samostanu. Toda oprosti, pri tem obisku bi bil rad sam!“

Nisem ga maral motiti in sem se prisrčno poslovil od njega. Nato sem se pa vrnil v dvajseto stoletje.

Sedel sem sam na obrežju Madejre in zrl v brezmejno, krasno tropično noč. Južni križ je žarel na nebu, zvezde so bile tako blizu kakor resnica; a iztegnil sem roke po njih in bile so visoko, nedosežno visoko.

Tedaj se je prebudilo v mojem srcu hrepenenje in vedel sem, da je to hrepenenje moje, zakaj Pa je moje hrepenenje — in Pa je jutranja zarja, o kateri sanja polnoč, vrh gore, po katerem hlepi morsko dno, biser pod morjem, o katerem si šepetajo zvezde, pesem, ki ni zvenela še nikomur, le meni . . .

Zrl sem na morje, kjer se je odbijal sijaj zvezd, in sem hrepenel daleč, v brezmejnost. In v neskončnem hrepenenju sem sklenil roke in jih stisnil k srcu — in zatipal sem Sulejkin talisman. Dvignil sem ga k ustom in ga pobožno poljubil. In radost je prišla v mojo dušo zato, ker nisem pozabil Sulejke; zakaj Sulejka je roža, ki mi je vzknila iz mesečne noči; rodili so jo mesečni žarki in biserna rosa in njena duša je spletena iz sanjavih bajk in gorskih kristalov; in njeno ime je — žena . . .

Satura.

Spisal L. Pintar.

Od srčno zaželjenega poklica . . .

srčno zaželjeni poklic, ki je Ivanu Nepomučanu Hradeckemu izročil varstvo Ljubljane, se je izvršil 17. majnika 1820, ko ga je njega veličanstvo cesar Franc I. imenoval za ljubljanskega župana. Prejšnji mestni poglavar J. N. Rozman je bil postal deželnosodni svetnik in Hradecky je bil izbran za njegovega naslednika. 27. junija 1820 je Hradecky prisegel kot župan politično-ekonomičnega magistrata v Ljubljani in z njegovim nastopom je posijala čez Ljubljano zares nova zarja, kajti kamorkoli pogledamo, vidimo dela njegove bistrourmnosti, njegove neutrudnosti. Njegovih del iskati zabeleženih po Emone analih (= Ljubljanskih letopisih) bi seveda stalo nekaj truda, hvala torej pesniku, da nam jih je v tej slavnostnici — glavna vsaj! — po svoje naštel in opisal, zbrana je pa tudi najti v Hradeckega životopisih. V nemščini mu je životopis spisal Jan. Bleiweis ter ga priobčil leta 1846 v Ilirskem listu štev. 66—70; poslovenjenega od Jur. Kosmača so ga priobčile Novice kot doklado k 49. listu 9. grudna 1846. l. Životopis nam seveda našteva tudi Hradeckega zasluge pred zasedbo županskega stola, ki si jih je bil stekel kot oskrbnik Turuske in Fužinske grajščine, kot komisar in pregledovalec erarnih dobav žita, mrve in drugega skladiščnega blaga, kot upravitelj in komisar v Bistri in v Loki ob času lakote s preskrbovanjem žita, pa zopet z zdravstveno-varnostnimi odredbami, ko se je pojavila huda vročinska bolezen mačuh, dalje kot ustanovitelj šole v Loki, v Selcih, v Železnikih, kot skrbnik za dobre ceste in mostove i. t. d. — Glavne zasluge pa spadajo v dobo njegovega županovanja v Ljubljani. —

Kmalu po nastopu županstva je bil 16. oktobra 1820. l. izbran za mestnega poslanca v stanovski odbor in je tu več nego 25 let razvijal svojo delavnost z največjo stvarno vnemo za blagor mesta in dežele.

Hradeckega najdemo tudi med ustanovitelji Kranjske hranilnice, ki je bila za dunajsko prva v Avstriji, bil je njen pisarniški

ravnatelj in skrbnik. — Hradecky je povzročil ustanovitev ubožnice ali preskrbovalnice mestnih ubožcev, njegovi delavnosti se je zahvaliti, da se je ustanovila v Ljubljani zastavljalnica, da se s tem ovre in zaustavi lihvarstvo ali oderuštvo. Stavbna podjetja, gasilne naprave in olepševalne naredbe so imele v njem neumornega pospešitelja. Zlasti se je pokazala njegova obsežna delavnost l. 1821 za časa ljubljanskega kongresa. In ko so po skoro petmesečnem bivanju v Ljubljani vladarji odhajali iz našega glavnega mesta, je dobil Hradecky od njih laskava priznanja in častna darila v spomin. Tedaj je sprožil tudi misel, da se je po odhodu kongresa leta 1823 in 1824 v kljub mnogim oviram na zelo obiskovanem in priljubljenem kapucinskem vrtu zasadil drevored „Zvezda“. Za njegovega županovanja je dobila Ljubljana namesto prejšnjega lesenega mostu nov, iz rezanega kamena zgrajen frančiškanski most, tudi lesene kramarske lope so se z mostu premestile v Slonove (zdaj Prešernove) ulice; — in ravno tako so te kramarske prodajalnice odpravili tudi s čevljarskega mostu. On ima svoje zasluge pri ustanovitvi deželnega muzeja (1832) in pri osnovanju trgovskega učilišča (1834). Ko se je pojavila v Ljubljani (1831) bljuvna griža ali kolera, pokazal je župan neumorno skrbnost in trezno preudarnost, skrbel za bolnišnice in zdravila, iskal virov za podporo revežev, odpravljaj beračenje i. t. d. Meščansko strelišče je rešil Hradecky pogina s tem, da je leta 1844 iznova ustanovil streliško društvo. Odbornik kmetijske družbe je bil že od leta 1821 dalje in se je mnogo trudil za saditev in razširjanje murv in sadnega drevja, v gramozni jami je dal napraviti drevesnico in so se v njej vzgajali divji kostanji in laške topole za obcestne drevorede, ki so jih pozneje zasadili ob dunajski in izanski cesti. Ko so se leta 1843 ustanovile „kmetijske in rokodelske Novice“, našle so v Hradeckem marljivega podpornika; mnogo spisov za ta list, zlasti o razdelitvi občinskih pašnikov, o sadjarstvu in o ljudskih šolah je on sprožil in inspiriral. Udeležen je bil pri mnogih društvih (pri industrijskem in pri zgodovinskem 1844) i. t. d.

Največjih zaslug pa si je pridobil Hradecky za osuševanje in obdelovanje ljubljanskega barja. Cesta iz Ljubljane do Iga lahko rečemo da je Hradeckega delo, in njegova zasluga je, da se je nad dve kvadratni miljii močvirnega sveta, kjer je poprej rastele le mah in bičje in ločje, začelo obdelovati in izboljševati. —

Kako da je Prešeren prišel do tega, da so mu poverili kompozicijo slavnostnice, nam je obrazložil dr. Ivan Prijatelj v „Ljublj. Zvonu“ XXII (1902) str. 704. Primeriti je tudi Bleiweisovo opombo v „Novicah“ III (1845) štev. 27, stran 105., kjer je Prešernova ta prigodnica ponatisnjena. Prvotnega natiska te slavnostnice na posebnem listu pa žalibog ne poznam, licejska knjižnica ga nima. Prvotni ta natisk bi utegnil biti za ustanovitev teksta, če ima morda kaj varijant mimo noviškega, dokaj važen, kajti tekst v sedanji obliki napravlja tuptam nekaj težav. Toda o teh pozneje. —

Kordeš nam je svečano to slovesnost Hradeckega petindvajsetletnice, za katero je bil Prešeren zložil slavnostnico, v 27. številki Ilirskega lista (3. julija 1845) popisal približno takole: Visokočislani in mnogozasluzni c. kr. svetnik in župan stolnega mesta Ljubljane, gospod Ivan Nep. Hradecky, je dopolnil 27. junija petindvajseto leto svojega županovanja. Že v pričetku leta so bili sprožili ljubljanski meščani splošno željo, naj bi se ta praznični dan na čast mestnega predstojnika na primeren in slavnosten način proslavil; to željo je prestreglo in se iskreno za to stvar zavzelo predstojništvo meščanskega strelskega društva ter je pod vodstvom spoštovanega mojstra nadstrelcev in trgovca g. Jos. Karingerja priredilo v prostorih tukajšnjega strelišča v nedeljo 29. junija vzosno meščansko slavnost, h kateri so bili povabljeni poleg prav mnogoštevilnih članov strelskega društva tudi vsi višji državni uradniki in vojaški dostojanstveniki, visoko plemstvo in drugo ljubljansko veljaštvo.

Ob 7^{ih} zvečer so začeli dohajati povabljeni od vseh strani ter polniti okusno opravljeno streliško dvorano in sosedne prostore. Ob 8^{ih}, ko so bili že vsi prostori prenapolnjeni slavnostnih udeležencev, sta se odpravila dva odbornika mestnega sveta po slavljenca v njegovo stanovanje, in dospevshega so potem v spremstvu vsega magistratnega osebja med hruščanjem bobnov in trobent provedli v strelsko dvorano; g. mojster nadstrelcev je vstopivšega sprejel ter ga s kratkim, slavnosti primernim ogovorom pozdravil, potem pa je izročil slavljencu v imenu meščanskega društva dragoceno čašo iz golotnice ali brušenega stekla (Krystallglas) s srebrnim zaklopcom in srebrnim podstavkom in pa dobro zadet, od Prinzofferja na Dunaju litografiran portret za spomin na ta slavnostni dan. Golotnica ima na eni strani sledeči napis: „V spomin 25letnega delovanja mnogozasluznemu svojemu predstojniku, c. 'kr. svetniku in županu g. Iv. Nepomučanu Hradeczkemu meščansko strelsko društvo v Ljubljani 27. junija 1845.“ Nasprotna stran je okrašena s strelskimi

pridevki in znaki. Pod litografirano podobo je čitati: „Iv. Nep. Hradeczky, c. kr. svetnik, župan provincijalnega glavnega mesta Ljubljane in stanovski odbranec cesarskih mest & &. Spomin spoštovanja po 25letnem županovanju.

27. junija 1845.

Meščanje ljubljanski.“

Očitna ginjenost osivelega mnogozaslužnega župana, ki možu o tej priliki ni dala nobene besede za odgovor, dasi je obličja izraz povedal več nego besede morejo, se je pa povišala do vrha, ko je slišal za to slavnost zloženo slavnostno pesem¹⁾, ki jo je prav dobro in z občutkom prednašala hčerka magistratnega kontrolorja g. Knoblocha. Pri zadnji vrstici te pesmi se je odgrnil iz kararskega marmorja mojstrsko izklesan spomenik, obstoječ iz plošče s pozlačenim napisom, ki ima ostati v spomin na ta slavnostni dan trajno krasilo streliške dvorane. Na plošči je ta-le napis: „Na tem od cesarja Karola VI. leta 1733 za strelišče določenem, leta 1804, ko sta bila zastopnika strelstva Andrej Herlein in Valentin Dreo, sezidanem, leta 1843 od c. kr. svetnika in župana g. J. N. Hradeckega z ustanovitvijo strelskega društva na novo oživiljenem kraju je poklonilo strelsko društvo svojemu mnogozaslužnemu ravnatelju 27. junija 1845 ob obletnici njegovega 25letnega županovanja ta spomenik hvaležnosti.“ — Po tem vzosnem aktu so napravile dame do nasprotnega konca dvorane špalir, in tja so nato prevedli slavljenca. — Ko je prikoral na nasprotno stran, je bil pozdravljen s slavnostnico v slovenskem jeziku²⁾. Pri zadnji kitici te slavnostnice je zdrsnilo zagrinjalo raz dobro pogojeno podobo čislane predstojnika, ki je od g. Stroja, tukajšnjega akademičnega slikarja, na bakreno pločo naslikana v krasnem zlatem okviru, napravila presenetljiv prizor. V tem trenutku, ko se je podoba odgrnila, je zaoril splošni vzklik „Bog živi!“ in med njim so začeli grmeti topovi, število strelcev je imelo označiti število let županovanja njegovega. Vsaka izmed navzočih dam je dobila šopek cvetlic, gospodje pa vsak po en izvod nemške in slovenske slavnostnice, odličnejši imenitniki zlato natisnane krasotne odtiske napravljene v knjigotiskarnici Jos. Blasnika.

Potem so zažigali sijajen umetelen ogenj, pri čemer je neugodno deževno vreme delalo nekoliko ovire, naposled se je zasnoval slovesen ples, ki je trajal skoro do jutra ob neprisiljenem prostodušju in odkritosrčnem veselju udeležencev. —

¹⁾ To je Kordeschova nemška slavnostnica.

²⁾ To je Prešernova, ki jo je prednašal Toman. —

To slovesno praznovanje petindvajsetletnega delovanja našega častitljivega g. župana, ki ima že tudi 50. leto svojega službovanja v državi častno dosluženo za seboj in ki bo 30. avgusta t. l. dosegel 70. leto svojega življenja, je bilo v resnici njegovim zaslugam primerno in ostane gotovo pri ljubljanskih meščanih v trajnem spominu. — Tako govori popis Kordeshev.

Ornamenti. *)

<p>Če me ljubiš, ne govori — bodi tiha, brez besede, brez smehljava in brez vzdihaja;</p>	<p>če me ljubiš, mi natrgaj rož rdečih, nageljnov iz trav zelenih in rosečih.</p>
---	---

Jaz pridem k tebi vsak večer
zamišljen, tih in brez besed —
pomlad je zunaj vsepovsod
in vsepovsod pri cvetu cvet.

Tvoj smeh, tvoj smeh srebrnočist;
in tvoj pogled, tvoj beli cvet
je tega kriv, da hodim tod
zamišljen, tih in brez besed.

Tam po ravnem polju
mehka steza pelje,
tam sva prehodila
majeve nedelje.

Tam na ravnem polju
so škrjanci v travi,
tam sva se smejala
v blaženi ljubavi.

Tam na ravnem polju
žito je zoreče,
tam si mi dajala
nageljne rdeče.

Tam na robu polja
pa stoji razpelo, —
tam je pri poljubu
srce zadrhtelo.

M. Gaspari.

*) Vide „Lj. Zvon“ l. 1906.

Strup.

Spisal Fr. Strnad.

(Dalje.)

ikdar se niso borila v mojih prsih morda različnejša čuvstva kakor tistikrat, ko je bilo treba iti z doma.

Ljudsko šolo sem dovršil, a v mestu, kjer je bil nastavljen moj oče, ni bilo srednjih šol, moral sem torej drugam.

Z doma, stran od svojega očeta, ven iz grozne, temne ječe, kjer me je davila železna pest — ah, kaka sreča!

Jokal sem tistikrat, jokal prve solze radosti v svojem življenju!

Toda hipu prvega veselja in prekipevajoče radosti je sledil trenotek poln najbridkejšega razočaranja.

Domislil sem se matere! Kaj naj počne ona brez mene? Koga se bode oklepala v urah obupa in žalosti? Dozdaj, ako ji je bilo hudo, je vzela mene v svoje naročje, in odleglo ji je. Vsa tolažba sem ji bil jaz, ki sem čutil ž njo, ki . . . ki sem jokal ž njo in jo prosil tolikrat:

„Mama, ljuba mama, ne bodi žalostna!“

Kaj bode počela zdaj, revica, komu bo tožila? Saj ni vedel nihče, nihče razen mene za njene križe in težave. Prikrivala je skrbno svoje srčno gorje. Raje bi bila umrla, nego izdala komu, kaj se godi. Veselo se je delala, prepričati je hotela ves svet, da je srečna — zaradi ugleda! Nihče ni vedel za njeno trpljenje, nikomur ni mogla torej tožiti, od nikogar pričakovati tolažbe! In kdo bi jo branil, kdo bi jo rešil, ako bi se primerilo zopet kaj takega kakor tisti strašni večer? . . .

In Gabrijela! Kako naj zapustim njo, ki sem bil tako navezan nanjo? Kdo bode zdaj njen prijatelj, komu se bode poslej smehljala, komu izkazovala svojo dobrohotnost? . . .

Ono veliko veselje, ki sem ga občutil prvi hip ob zavesti, da bom varen očetove krutosti, se je umaknilo prepričanju, da ne morem in ne smem z doma!

V svoji zdvojenosti sem tekkel k materi. Bil je baš oče pri njej in govorila sta baš o stvari, ki je povzročala meni toliko skrbi. Oče je osorno godrnjal:

„Saj itak ne bo nič! Toda treba poskusiti pač zaradi drugih ljudi! . . .“

„Zakaj bi ne bilo? Saj tukaj je vendar dobro izdelaval!“ je ugovarjala mati.

„Ah, kaj! . . . Tukaj je izdelaval zaradi mene! Saj vemo, kako so take stvari! Če bi bil on po naključju kakega kmeta sin, bi bilo malo drugučje! Kaj bo . . . Njegov obraz poglej! Jaz samo tega obraza videti ne morem! . . .“

Odšel je jezno iz sobe. Jaz pa sem skočil k materi, oklenil se njenega vratu in vzkliknil:

„Mati, jaz ne grem — jaz ne grem nikamor!“

Ona pa mi je prigovarjala:

„Moraš, moraš iti! Za vse bo bolje, ako greš! Oče se bo pomiril, ako greš, in več ne bo tak, tudi z mano ne . . .“

„Pa zakaj me oče tako sovraži?“

Saj te ne sovraži! Oče ni zdrav . . . sicer pa ti ne razumeš tega! . . . Le pojdi in pridno se uči! Če prineseš dobro izpričevalo domov, če se oče prepriča, da se je motil, boš videl, še rad te bo imel!“

„Ali res, mati?“

„Prav gotovo!“

Moje oči so zastale strmeč na njenem dobrem obrazu in zamislil sem se v veliko srečo, ki me je čakala. Ah, jaz bodem imel očeta, takega očeta, kakršne imajo drugi otroci, očeta, ki me ne bo tepel, ampak božal, ki mi bo delil darove, ki me bo ljubil . . . Kaka sreča! . . . Srce mi je plavalo v rajskem veselju ob misli na to srečo. In ko sem se bil nasanjal, sem se sklonil k materi, poljubil jo ter ji ginjen zašepetal:

„Da, mama, priden bom, priden, da bo papa rad imel mene in — tebe!“ — —

Prazne sanje! — —

✱

Prazne sanje!

Moj oče ni imel srca, moj oče ni bil človek! . . .“

Ah, kako sem se trudil, kako se mučil, da bi si priboril njegovo ljubezen! Vsi drugi so šli spat, jaz pa sem bdel pri luči in ponavljal eno in isto reč neštetokrat, da bi ne izpustil kake besedice, ako bi bil drugi dan morda vprašan v šoli. Moči so mi pešale, jaz pa sem se učil, da bi izpolnil materi željo, da bi bil

dosegel, po čemer mi je tako hrepenelo srce — ljubezen svojega očeta! . . .

In če sem se naposled ves izmučen ulegel, še dolgo nisem zaspal. Mislil sem o tem, kako bo, ko me oče ne bo več sovražil, kako mirno in prijetno bode potem doma. Često sem se razjokal samega veselja, ako sem se zamislil v srečo, ki me je čakala. Včasih sem jokal celo v sanjah in dogodilo se je, da se mi je utrnila solza z vek, ko sem se prebudil zjutraj in odprl oči . . .

Učil sem se tako, da me je začela gospodinja, pri kateri sem stanoval, goniti od knjig, ker se je bala za moje zdravje.

„Saj tebi se ni treba tako učiti!“ je rekla večkrat. „Tvoj oče je veljaven mož in denar ima . . . Ubogajo in trudijo naj se reveži, ker jim je tako usojeno!“

Abotnica!

No, jaz se nisem dal pregovoriti. Učil sem se prej kot slej, učil tako, da se me je lotilo neko mučno, nezdravo dušno razpoloženje. Niti trenotek nisem mogel biti brez knjige. Vedno in vedno sem jo imel v roki, še med jedjo sem se učil. Nikdar se nisem šel igrat, nikdar izprehajat. Tudi če sem vse znal, sem vedno ponavljal, da bi mi ne izpodletelo in da bi bil konec tak, kakor si ga je želela moja mati in kakor je bilo treba, da si pridobim naklonjenost očetovo . . .

In res, dobil sem izmed vseh učencev tistega razreda najboljšo izpričevalo!

Ah, s kakimi občutki sem se vozil tistikrat na počitnice proti domu! Kako sem sanjal ves čas o tem, kaj me čaka! Mati bo jokala od sreče in veselja! Kako ne, saj so imeli zdaj tudi zanjo nastopiti lepši časi! Oče se bode najprej pač samo čudil. A polagoma se mu omehča srce in stopil bo k meni in me pritisnil na svoje srce. Potem pa se obrne k materi in objame tudi njo v znamenje, da je zdaj konec tistega, da je zdaj sklenjen za večno mir med njima. Ah, kako krasno! In Gabrijela — o gotovo bo tudi njo veselilo, da sem se tako odlikoval, in še ponosna bo morda na svojega prijatelja! . . .

Take misli so mi polnile glavo in nestrpno sem pričakoval trenotka, ko bi imel stopiti pred očeta in mater, ko bi se mogel pokazati Gabrijeli . . . Vse prepočasi mi je šel voz in želel sem si peroti, da bi mogel premeriti v naglici razdalje, ki me je ločilo od moje sreče. Neprestano sem izpraševal, koliko časa se bomo še vozili, in čim dalje je šlo, tem težje sem čakal, tem nestrpnejši sem bil. Ko pa je poštni voz zagrmel čez leseni most pri vhodu rodnega

mi mesta, sem mislil, da mi srce raznese prsi, tako močno mi je utripalo. Z veliko težavo sem stopil z voza. Kakor trepetlika sem se tresel po celem životu. Prišedši na dvorišče, sem se ozrl najprej gori, ne zagledam li morda kje Gabrijele. A ni je bilo. Potožilo se mi je. Imel sem to za slabo znamenje. A vendar sem hitel navzgor, kolikor so mi dopuščale noge, hitel sem k materi, kateri sem imel prinesiti tako veselo vest, prinesiti srečo, odrešenje.

„Mati, mati!“ sem vzkliknil, ko sem bil vstopil v sobo.

Skočil sem k njej, oklenil se njenega vratu ter vihtel v roki izpričevalo, katero sem bil že med potjo vzel iz žepa. „Mati, tu je izpričevalo!“ sem vzklikal, a pri tem sem ihtel, ihtel na glas — morda prevelike sreče, ker je imelo biti zdaj konec moje bridkosti, morda tudi, ker sem se zavedal trpljenja in žrtev, s katerimi sem si bil priboril to izpričevalo . . .

In tudi mati je jokala . . .

„O ti dobro, dobro dete moje!“ je vzdihovala, poljubovala me in mi brisala solze z lic . . . „O ti dobro, dobro dete moje! . . .“

„Kdaj pride oče?“

„Mislim, da bo vsak čas doma!“

Ah, kako težko sem ga čakal! Saj se je moralo pričeti z njegovim prihodom novo, povsem novo, lepo življenje! —

Dolgo ga ni bilo, kakor bi se bil nalašč zakasnil, a naposled je vendar prišel. Bil je čemeran, nejevoljen. Komaj pogledal me je, ko sem ga pozdravil. Trepetaje sem stopil k njemu in mu izročil izpričevalo, od katerega sem si obetal tolikega učinka.

„Tu je izpričevalo, oče!“

A on se je ozrl samo za hip vanje, potem pa ga je zmrduje se odrinil od sebe, rekoč:

„Kaj če mi to!“

Kmalu nato je spet odšel. Jaz sem stal kakor okamenel na svojem mestu. Vsi moji sladki upi, vse moje lepe nade so bile hipoma uničene. In tudi materine — videlo se ji je na obrazu!

Molčala sva dolgo. Materi so se usipale zopet solze iz oči, jaz pa nisem jokal več. Pri mojem srcu se je bilo nekaj zgodilo. Nekaj kakor kamen trdega sem začutil tedaj v svojih prsih.

„Vidiš, mama, vseeno je!“ sem naposled izpregovoril.

Ona me je začela tolažiti. Prigovarjala mi je, da naj bom še nadalje priden, da prej ali slej oče že uvidi, da mi je delal krivico.

Jaz pa sem vedel, da so to prazne sanje in da je vseeno! —

Čim starejši in razumnejši sem postajal, tem bolj sem trpel vsled učinka onih groznih besed.

„Tat . . . razbojnik . . . požigalec!“

Vsaj potem, ko sem mu dokazal, da imam dobro voljo, naj bi bil uvidel, naj bi bil drugačen proti meni . . . Toda ne! Ne — moj oče ni imel srca, moj oče ni bil človek! Sovražil me je in imel je neko srčno potrebo, da je žalil svojo ženo, mater mojo. Na kolnih ga je nekoč prosila, naj mi ne daje takih imen, a od tistih dob mi jih je dajal še z večjim veseljem, pač kakor bi mu bilo v posebno zadoščenje, da krvavi moji dobri materi srce!

Muke, ki jih je občutila ona spričo tolike neusmiljenosti, so morale biti grozne, grozne . . . Čimdalje manj moči je imela, čimdalje manj se je mogla premagovati in čimdalje večkrat se je zgodilo, da je pobesnela. Pulila si je lase z glave v svoji nepopisni boli in ona, tako tiha, tako ponižna in krotka, je začela v takih hipih kričati in razbijati! Butala je z glavo ob zid in več kot enkrat ji je izvil oče nož iz rok, da bi si ne prizadela kaj hudega.

Morda bi ji ga ne bil; morda bi mu bilo celo prav, če bi si bila kaj prizadela; toda on, tak odličnjak in dostojanstvenik, se je pač bal govorit!

A tudi name so one besede čimdalje huje vplivale.

Ne da bi si bil na počitnicah odpočil! Vračal sem se le še bolj truden, strt in oslavljen v šolo. Godilo se mi je čudno. Čimdalje bolj so se me lotevale dvojbe, čimdalje pogosteje se mi je zdelo, kakor bi bilo res nekaj onih kali v meni . . . kakor bi moj oče prav imel . . . kakor bi mi videl v srce in kakor bi bilo njegovo sovraštvo do mene opravičeno . . .

Vedno zopet mi je stopil pred oči oni dogodek, ko sem bil s svojim tovarišem sam pod streho in ko se me je polaščala satanska misel, da bi ga pahnil z bruna. Spomin na to me je privedel do prepričanja, da sem res zloben in zmožen najhujšega! Toda zdaj vem, da po naravi nisem bil tak. Saj sem bil vendar sin svoje matere, ki je bila sama dobrotá! Ne, zlobnega me je napravil on, ki me je zastrupil s svojimi besedami. Zdaj vem to, a tistikrat nisem vedel! Zdaj vem, da je bilo tisto le obup, ki je vzklik iz grozne ogorčenosti mojega srca . . . A takrat sem mislil, da sem res rojen za to, da učinim kaj zločestega . . .

Ah, ta misel je bila strašna, strašna! — — Ta misel je bila grozna, zlasti tedaj, če sem se spomnil svoje matere, spomnil Gabrijele . . . —

- Tako sem padal iz muke v muko in mojemu trpljenju ni bilo konca! . . .

Včasih se mi je zdelo celo, kakor da sem res že kaj zakrivil. Bežal sem pred ljudmi, hodil po ovinkih in potikal se po skrivališčih. Bal sem se, da bi mi ljudje na obrazu ne čitali, kaj sem hudega storil. In niti v ogledalo si nisem upal pogledati; sam sem se bal tistega obraza, katerega mi je očital vedno oče . . .

„Zločinska fizionomija!“ — Ah! . . .

In po noči — kake sanje so me plašile vedno! Vedno so bili redarji za menoj, vedno so me lovili orožniki! Sanjalo se mi je vse to tako živo, da sem se čutil, ko sem se zjutraj zbudil v svoji postelji . . .

No, slutil sem nemara, da se prebudim nekoč drugje!

Ha, jaz razbojnik in ubijalec! Jaz, ki sem imel tako mehko, tako usmiljeno srce! . . . Nekoč je bila padla majhna mačica s strehe na tla in se poškodovala. Priteklo ji je malo krvi iz gobčka. Drugi otroci so se smejali in še suvali so ubogo živalico, jaz pa, videč kri, sem jokal na ves glas, bolj, kakor če bi se bilo meni kaj prigodilo! . . .

Jaz razbojnik in ubijalec, ki niti črva v prahu nisem mogel pohoditi! . . .

Jaz zločinec, ki nisem bil nikdar bolj vesel, nego če sem mogel storiti komu kaj dobrega! . . .

Vsega tega sem se zavedal, in vendar se mi je vračalo vedno zopet ono grozno stanje mučnih dvojbn in trpke negotovosti. Godilo se mi je kakor božjastnemu človeku, ki se ga vedno zopet loteva bolezen. V presledkih je zdrav, a kadar ga napade — kak revež je! . . .

Tak revež sem bil jaz!

Tudi jaz sem bil bolan in sem še bolan, o, kako bolan!

A vsega tega kriv je moj oče! . . .

✽

(Dalje prihodnjič.)

Književne novosti

Rado Murnik: Znanci. Povesti in orisi. V Ljubljani 1907. Založil Lav. Schwentner. Tisk Blasnikovih naslednikov. — Ocenno priobčimo prihodnjič.

Janeza Trdine zbrani spisi. IV. knjiga. Bajke in povesti III. V Ljubljani 1907. Založil L. Schwentner. Cena broš. 2 K, vez. 3 K 20 h, po pošti 20 h več. Ta zvezek obsega enajst spisov, ki se odlikujejo vsi po znanih vrlinah Trdinovega peresa. K prejšnjim zvezkom Trdinovih zbranih spisov bode vsakdo rad tudi tega pridružil.

Ivan Cankar: Martin Kačur. Življenjepis idealista. — Knezova knjiž. XIII (1906). — Dve vrsti neenakih človeških stvorov: egoistov in altruistov razločuje že vsakdanje življenje. Sodba o teh in onih je odvisna od sodnikovega stališča in meja med neenako številnima taboroma je nestalna in izpremenljiva. Idealist Kačur takole modruje o tem velikem razkolu v človeški družbi: „Čudno je to in razumeti ne morem: žive tam ljudje, sami zase in za svojo družino, ne menijo se za nikogar, ne koristijo nikomur; lahko bi svet poginil in ne genili bi mezinca, da bi ga rešili, samo da ostane njih hiša. Ti ljudje so spoštovani in velika je njih beseda. Pa je nekaj drugih, nekaj ljudi posebne sorte, čisto drugačnih, nespametnih ljudi. Ne delajo zase, ne žive zase, temveč hočejo na vsak način, vključno s sebi, svoji družini in vsemu svetu, živeti za druge ljudi; kakor Kristus, ki se je dal križati v blagor drugih (20).“ Ali družba samozadovoljnih, lenih mas ne mara za darove idealistov, ker nima zmisla za njih vrednost, saj jim ti le motijo mirno uživanje tega, kar so si pridobili v potu svojega obraza. Zato je razumljivo, da velja četa teh nesebičnežev za nepotrebno in nadležno, zato pa je težko njeno življenje na zemlji. Vse to Kačur bolj sluti, nego da bi bil v duši prepričan o težkih posledicah, ki izvirajo zanj za življenje. Kako bi sploh mogel dosti premišljati o tem, saj se zaveda svoje mladosti, poštene volje in prekipeljavosti ljubezni za vse, kar se imenuje življenje. Da so ga za kazen prestavili iz Kotline, kjer se je bil malo sprl z županom in župnikom, in da so mu že s tem vžgali na čelo znamenje, ki naj sviri vnete predstojnike in tudi poštene rodoljube, tudi tega ne more razumeti mladenič v svojem svetem hrepenenju po izražanju, po oranju narodne njive. Debeli zdravnik ga je sicer svaril, njegovi cinični nauki, polni trpke ironije, so proti njegovi volji zapustili lahke sence v Kačurjevi duši, ampak da je kaka naravna vez med to človeško razvalino in med njim, navdušenim zidarjem lepše narodne prihodnosti, tega niti pomisliti ne more. Sicer mu je postajalo hladno in vedno hladneje okoli srca, ko je spoznaval te paznike, ki ga bodo nadzorovali pri narodnem delu: prekanjenega kramarja-župana, jezuitsko mrzlega in zaupno-nezaupnega župnika, sladkega pedanta nadučitelja, in s težavo se je moral boriti proti priznanju, da je imel tolsti zdravnik prav s svojo črnoglednostjo. Senca v njegovi duši je rasla, svetlo samozaupanje je kopnelo, nehote je čutil nekaj hlapčevskega v sebi, proti čemur se je zastonj upiral. In vendar še ni bilo govora o kakem neukazanem delu, o kaki resni borbi. V Kačurjevi duši je bilo tisto neprijetno razpoloženje, katero čuti sicer močan, samozavesten človek, ki še ni poskušal svojih sil, ker nima še pravega merila za nasprotnikove moči. Kakor same od sebe prihajajo bodrilna uvaževanja, ki ne koristijo nič, ki izdajajo le notranjo razburjenost. Kačur pa išče tolažbe tudi izven sebe, išče je pri

deklici, ki jo ljubi z vso strastjo prve ljubezni; in temu posvetnemu otroku, pravi hčeri svoje matere, odkriva prorok novega evangelija svoje srce in stresa pred njo bogastvo svoje duše. Deklica pa se čudi takim besedam, ki jih razumeti ne more, ker je otrok tega sveta, član tiste družbe, ki tehta vse na kilo in meri vse na valte. „Kaj vam to koristi?“ Kačur pa: „Kjer je korist, tam ni . . . tam ni poštenosti.“ (20, 21) Kakor voda in ogenj! V svoji kristalni poštenosti, v plamenu prve ljubezni Kačur na dekletu seveda ni videl nič drugega nego „lepoto njenih oči, njenih lic in njenih ustnic“, ni pa videl tistega prezirljivega materinega smehljaja, ki je izražal preziranje, ker subjekt ni poraben za njene koketne namene. Ubogi Kačur, ki je iskal v tej mrzlo-bahati hiši v Bistri tolažbe, moči in čistega srca za prvi in odločilni naskok! In namesto velike moči, ki je je iskal izven sebe, se vrača napol poražen domov. Kmeti ljudje, vračajoči se od maše, ga srepa, sovražno pogledujejo, nekateri mu privoščijo celo zbadljivo psovko, in to so tistega naroda sinovi in hčere, ki jim hoče priboriti boljšo bodočnost. Ampak motiš se, Kačur, če misliš, da bi te obvarovali tega sovraštva visoki škornji in kamižola! Le eno je potrebno: poslušaj debelega zdravnika, pusti svet pri miru in dobro ti bode na zemlji; uvažuj razmere! Motiš se, učitelj, ako misliš, da ti bo boj lažji, ker nasprotniki nimajo „nazorov, idej, prepričanja“ (15). Vsega tega jim ni treba za to, da pogazijo takega črviča; treba le, da se za palec pomakne k tebi to široko, leno, rejeno telo mase in te pritise ob steno. Žalostno zate, da ti je še edino zavetje v tem težkem hipu pred bojem, kjer hočeš nastopiti kot vojskovodja mladih čet, debeli zdravnik s svojim cinizmom in ironijo. Le toliko še preostaja, da izveš o njegovem prekrasnem rokopisu, ki ga skriva v miznici: „Tamle v miznici imam napisano razpravo in zaključek te razprave je resen in jako dobro utemeljen nasvet, da naj država zapre v blaznico vse idealiste, ki človeštvu več škodujejo, nego koristijo . . . Edino, kar dosežejo s svojo norostjo, je to, da dajejo potuho in pretvezo šarlatanom, ki se skrivajo pod masko blaznega idealista, da laže kradejo denar in glorio“ (28). Tako ta veteran taboraške dobe, ki ga je lastno poštenje pripeljalo v pristan ciničnega pesimizma; on pa je edini pravi prijatelj titansko želečemu Kačurju in on, debeli zdravnik, ga tudi spremlja v boj, ne morda, da bi mu bil podpora k zmagi, ampak da bi ga kakor otroka ščitil pri porazu, ki ga za gotovo pričakuje. In zgodilo se je: Verski fanatizem, egoistna omejenost in pijana požrešnost — poteptajo v blato Kačurjeve idealne osnove. So tam sicer delavci-strojari, ki hrepene po pouku, in dolgi kmet mu bodrilno namežikuje, ali to je šele zarja, ki obeta v prihodnosti beli dan. Nastane tepež, kozarci in stoli lete, Kačur pa poražen od surovosti beži. Seveda, nekaj šarlatanske spretnosti v tej stvari bi bil lahko porabil mladi evangelist, govoril bi bil lahko brez žolča, kakor mu je svetoval zdravnik, a končni uspehi bi bil isti. Tako je doigrano prvo dejanje Kačurjevega življenja, odločena pa je tudi njegova končna usoda, ki jo je slutil zdravnik že od prvega začetka. Kar sledi temu prizoru v krčmi, je izborna karakteristika značajev, druga stran iste svetinje: župnik, nadučitelj, župan. — Kačurja so za kazen prestavili v Blatni dol, v zapuščeno hribovsko gnezdo, kjer se je bil prejšnji učitelj iz dolgega časa — obesil. Tudi to drugo dejanje je po svoji plastiki, realistični lapidarnosti risanja in pripovedovanja umotvor posebne lepote in celo za Cankarjevo bogastvo deloma čisto nova stran. Prikazuje pa nam umetnik res poseben svet in ljudi kakor iz predpotopne dobe. Ali življenje je življepje, človek je povsod iz istih snovi, samo da se giblje njegovo dejanje in nehanje tu v širših, tam v ožjih krogih. Pust je Blatni dol in Kačurju se zdi, da človeku iz širokega sveta ni mogoče tu živeti. A vendar živi in ne beži drugam, dasi ni priklenjen na verigo. Tu živi tudi

župnik že dvajset let, in vendar so bili tudi njega, mladega človeka, za kazen prestavili sem, ker je bil prenapreden, ker je bil rodoljub in je učil fante peti. Danes ta župnik nič več ne ve o velikem svetu in tudi noče vedeti o njem; pokmetil se je in postal podoben tem surovim ljudem, skrbi ž njimi in se ž njimi veseli, oznanja jim božjo besedo, oni pa mu odrajtujejo bero in kar je predpisano. Ne šel bi več v svet in njegovi verniki bi ga niti ne pustili; on pa tudi sam dobro ve, da bi bil tam zunaj sam sebi v napotje in bi poginil kakor drevo, prepozno presajeno v tujo zemljo. Kačur prvič naleti na moža, ko le-ta gnoj kida, kar je učitelju grozen pogled. Ker pa nič tako jasno in tako grozno ne more označiti Kačurjevega novega bivališča in njega prebivalcev kakor klasična pridiga župnikova, ki jo je imel prvo nedeljo po učiteljevem prihodu, naj jo doslovno navedem: „Kristjani! Prišel je v Blatni dol nov učitelj, mlad gospod, tamle stoji pred zakristijo!“ Vsi so se ozrli na Kačurja. „Da boste pošteno ravnali z njim! Drugače boste imeli z mano opraviti! — Zakaj pa se smeje tisti paglavec tam? Ti, ki stojiš zraven, primi ga za lase; dobro ga primi! — Da ne boste tako ravnali s tem učiteljem, kakor ste s prejšnjim, ki ste ga gnali, rokovnjači, naravnost v pekel! Če se ga le eden dotakne, ali če ga postrani pogleda, mu bom tako neznansko nategnil ušesa, da bo pomnil svoje žive dni! In po odvezo naj si gre k Nacetu iz Razora ali pa Brinčku iz Močilnika; pri meni je ne bo dobil! Pa otroke pošiljajte v šolo, kolikor morete! Če nima posla na polju, naj ne postaja brez opravila, naj ne hodijo za gnezdi stikat in žogo bit! Nikdar naj ne ugledam takega smrkavca na cesti! Neusmiljeno ga bom naklestil in očetu bom poslal žendarje v hišo! Kaj mislite, da je učitelj zastoj plačan? Saj bi nam denar kradel, če bi stal v šoli s palico in bi nobenega blizu ne bilo! Pa vam še jaz maše ne bom bral, ne bom izpovedoval in ne obhajal, ampak samo vlekel denarje in pa ves dan: luk, luk, luk — in mav, mav, mav! — Učitelju pa je tudi treba povedati, da naj z našimi paglavci po pameti v cerkev hodi! Dobro naj jih naklesti, korenito nabije, kadar je potreba! In potreba je zmerom! Naučili se itak ne bodo nič, ker so preneumni, ampak vsaj strah bodo imeli pred palico! — Kar nam je treba danes še drugega povedati, je tole: ne kradite, ne pobijajte se po krčmah in dedci naj puste babe in babe dedce pri miru, drugače bo joj! Amen!“ Kdo bi rekel, da ne govori iz teh besed realna preteklost, morda celo hribovska sedanost! Na vsak način pa je to tudi klasična oznaka župnika samega. To torej je Kačurjevo „ukazano“ delo, če to izpolni, bo storil svojo dolžnost. Pri maši je bila med kmetskim svetom bujno razvita deklica z rdečo židano ruto; vsa njena prikazen ni spadala v ta okvir, zato je vzbujala Kačurjevo pozornost. In kakor se je njegov prednik v službi iz dolgega časa obesil, tako se je Kačur iz dolgega časa — zaljublil. To se pravi: ne zaljublil, ker ljubezen je le ena in to je bil podaril nevredni Minki iz Bistre, ki mu je še vedno bleščala pred očmi, ampak zagledal se je vanjo in jo pozelel, ker pozeleje je rodilo zvezo teh dveh čisto nesorodnih bitij.

(Konec prih.)

Zabavna knjižnica. Založila in na svetlo dala „Slov. Matica“. XVIII. zvezek. Uredil Josip Kostanjevec. V Ljubljani 1906. — Knjiga obsega po vrsti sledeče spise: 1.) L. Seršen: Povest o literatu. — Razume se, da je to povest o slovenskem literatu; če pa se govori o slovenskem literatu, se misli vedno na človeka, ki je zgrešil svoj poklic, namreč ne poklic literata, ampak praktični, življenski poklic, tisti, ki ga nepriznani duhovitniki imenujejo filistrskega. Ta filistrski poklic pa literati zgreše vedno zaradi svojega talenta in baš v trenutku, ko ga zgreše, šele prav odkrijejo svoj talent. — To je doslej tip slovenskega literata v

slovenski literaturi in nemalo izvodov bi zasledili, ko bi zasledovali junake in junake naše romanov in novel. Pisatelj piše rad o pisateljih in čim bolj nesrečnega prikazuje pisatelj pisatelja, tem prej računa na sočustvo in vremo bralcev ter na njih usmiljenje. — Kaj ne? Občinstvo se res namrdne, ako sliši, da je kak pisatelj ali celo pesnik — srečen v življenju . . . Kaj se je nekoč zgodilo? Punčka je s solzami v očeh čitala pretresljivo tužne pesmi nekega pesnika; smilil se ji je revež, ki je peval vedno in toliko o nesreči. Da bi ga potolažila, si izve njegov naslov, tolaži pesnika najprej pismeno, potem pa mu naznani svoj poset. In došla je v njegovo stanovanje; kako je gledala: hišna številka je kazala na lepo vilo, sprejela je punčko krasna dama, ki je rekla, da je pesnikova soproga, in stopil ji je nasproti pesnik sam, lep mož, in jo je peljal ljubeznivo v svojo elegantno sobo in ji pojasnil, da poštena borba pelje do zmage; končno ji je rekel pomembno, da ni, da bi moral biti nesrečen, kdor ima čut za nesrečo. Poučil jo je, da tudi umetnost more biti tisti filistrski poklic, umetniški poklic brez filistrskih koncesij, a da postanemo napram revščini in nesreči prav topi in, kar je huje, naposled ravnodušni, če se nam vedno kar trobi o revščini in nesreči. — Toda res; ta dogodbica se ni primerila pri nas. — — Naša „Povest o literatu“ nam slika literata, ki je zanj literatska nadarjenost nesreča, nesreča pa zato, ker se njegova nadarjenost ne priznava. „Priznava“ — v tem leži vselej kriza pri takih literatih. Kdo jih ne priznava? Občinstvo? Kjer se to s pravico trdi, tam je literat zgrešil svoj poklic, in sicer literarni poklic. A navadno se ne misli na občinstvo, ampak na njegova glasila, na urednike in ocenjevalce. Tu je stvar že drugačna; tu more obsodba kakega pisatelja biti krivična. Vendar: prav nadarjen in priden literat bo koračil preko urednika in ocenjevalca do občinstva, to je povsem sigurno; manj sigurno je, da bodo vsi, ki jih podpirajo: uredniki in ocenjevalci, res prodrli — v občinstvo. — — Literat v naši povesti spada med tiste, ki postanejo žrtva nenaklonjenosti urednika. Zaradi njegove — literarne nadarjenosti mu ni šlo od rok v praktičnem poklicu; ko pa nastopi kot literat, zopet ne more uspevati: enkrat je preidealno, drugičkrat prezeček. Do tretje stopnje pa še ni došel, da bi namreč „uvaževal razmere“ in pisal na pr. „povest o jari kači in njenih mladičih“, češ, taka povest bi šla uredniku v slast. Preden je došel do te stopnje, je izginil, bodisi da je poginil ali da se je le izgubil kot literat. Literatissimus še vsekakor ni postal; ni še čisto domač v literarni družbi, ki ji je „veselje, nekaljeno veselje“, ako se razlega njeno „hripavo petje o predmestni krčmi“. Simpatično je tudi, da ga zadene tako hudo propalost njegove prej tako nedolžne Mele. — Na danih premisah je povest sploh kaj spretno zasnovana; razvoj se sicer vrši skokoma, a to je pri malem obsegu povesti opravičljivo. Širše ozadje ji daje dobro izpeljana teorija o pododvanih „očeh“, ki jih kot znamenja bodočih nesrečnikov zapazi učilej Petrovec, oče našega literata, najprej na svojih otrocih. — V spisu je tudi dokaj satire; a zlasti se pisatelju posrečijo bolj lirični deli.

2.) Roman Romanov: Anina prva ljubezen. — Anica je prodajalka čevljev; ker je menda malo kupecv in ona pač ni vajena si sama najti kako delo, presedi cele dni pri steklenih vratih in čita knjige in sanjari o kakem lepem fantu. Enkrat pa res pride lep fant čevlje kupovat; lepo ji zna govoriti, ona mu da čevlje — zastonj, a fant ji je skoraj dal poljub. Ker ni bilo denarja za čevlje, je gospodar prodajalko seveda zapodil iz službe. — Ko pa je potem drugje dobila drugo službo, ni več podarjala čevljev. To prav radi verjamemo! In to je zgodovina prve ljubezni.

3.) Ivan Cankar: Smrt in pogreb Jakoba Nesreče. — „Kako pa je umrl?“ „Kako naj je umrl? Obesil se je.“ — Na tem dejstvu, ki se — češ — razume samo ob sebi, je zgrajena povest. Brez pomislekov izjavljam, da spada med najboljše Cankarjeve; naj jo preberemo tudi tisti, ki niso zapriseženi Cankarjevi pristaši. V tej povesti bodo našli nekaj, kar ni pogostno pri prhki, navadno celo abstraktni snovi Cankarjevih spisov: našli bodo plastiko in točne obrise; gonilo pa je zdaj huda satira, oblečena v dozdevno malomarnost, zdaj pravi rabeljski humor, zdaj celo grozna tragika; opozarjam le na način, kako se godi črvičku Jakobu, ki ga „treba ni bilo“, takoj po rojstvu. Tudi pozneje gaje mati pahnila od sebe, tako da ni mogel „stopiti med pravične ljudi“; tako Erinije materi ne dajo miru.

4.) Ivan Skilan: Tesar Aleš. — Prve strani te povesti sem čital prav z užitkom, kakor bi poslušal novega Jurčiča. Tesar Aleš je kar „za prijeto“, takisto stari njegov sosed. Kako pa se Aleš lovi med dvema deklicama, to že ni več dobro, in požar, ki upepeli Aleševo lišo, je postal deus ex machina in pdslej povest sploh zelo pada. Konec pa je ves ponesrečen: da se Mana, stopivši po poroki iz cerkve, spotakne ob „nekaj“ (!) in pade z vsem telesom naprej na neko (!) leseno stvar, ki je ob njenem padcu votlo zabobnela, to je dogodek, ki bi bilo zanj treba še enkrat pisati „Cmokavzarja in Ušperno“, če se namreč pomisli, da tisti „nekaj“ ni morda kak boben ali prazen škač, ampak da je — ljudje, ne prestrašite se! — da je pravcata rakev, ki so v njej med poroko prinesli mrtvega Aleša... O tempora, o scriptores!

5.) Milan Pugelj: Diletant. — Spis odgovarja po vsebini in slogu popolnoma svojemu naslovu, ako mu pridenemo besedico „slab“.

6.) Jos. Kostanjevec: Obsojena. To je prav dobra, glede vsebine in tehnike dovršena novelica iz polgospoškega življenja, ki ga zna Kostanjevec risati z znano spretnostjo, iz življenja, ki krije pod neznatno skorjo čisto toliko tuge in toliko nesreče.

Dr. Jos. Tominšek.

Prevodi iz svetovne književnosti. III. L. N. Tolstoj. „Moč teme“. Narodna drama v petih dejanjih. Prevela iz ruščine Minka Govékarjeva. V Ljubljani, 1907. Založila in izdala „Slovenska Matica“.

Ko sem lani na tem mestu ocenjeval Minke Govékarjeve prevode iz ruščine, izišle pri Bambergu pod naslovom „Ruska moderna“, sem rekel, da je gospa Govékarjeva v prelaganju iz ruščine „sicer še precej nesigurna začetnica“, da pa je v kljub temu „ona v prevodni literaturi naših privatnih založnikov že sedaj ena izmed najboljših moči“. Svojo oceno sem končal z besedami: „Na naši „Matici“ pa je, da nam da dovršene, to je umetniške prevode, ki ne bodo ustrezali samo potrebam knjižnega trga, ampak se bodo uvrščali tudi v našo umetniško literaturo kot del njen.“

Letos pa srečam gospo Govékarjevo med prelagatelji za Matično knjižnico: „Prevodi iz svetovne književnosti“. Tega v resnici nisem pričakoval. Ne od gospe Govékarjeve, ampak od Matice in njene knjižnice. Prvi moram celo priznati, da se je v „Moči teme“ bolj potrudila nego v lanskih prevodih. Njej bi mogel kvečjemu očitati, da se je lotila prevajanja enega najtežjih umotvorov ruske literature. In ker je ta umotvor obenem najznamenitejša ruska drama, bi se morebiti vrhutega njen korak mogel imenovati lehkomiselnost; ako bi bil strog, bi ga celo mogel nazvati predrznost. Jaz sam sem se pred svojim bivanjem v Rusiji večkrat polotil prelaganja Tolstega pretresljive drame, a vselej sem odložil delo iz rok, ker sem vsakokrat spoznal, da mora poprej človek na lastne oči videti in na lastna ušesa slišati ruskega kmeta — iz čigar duše je vstalo to delo — preden se kakorkoli peča s to „narodno dramo“.

Kar pa se tiče Maticе, je stvar vsekakor manj odpustna. Odločila se je izdajati svetovna dela v prevodih in jih sklenila spremljati z uvodi. S tem sklepom je menda namerjala obogatiti naše slovstvo z umetniškimi prevodi najboljših umotvorov sveta in s primernimi, večje in samostojno pisanimi razpravami o svetovnih veleumljih in njih delu. Drugače ne morem razumeti njenega sklepa. Saj srednje baže prevode in informativne, porabne predgovore izdajajo itak naši privatni založniki, ki si ne laste nikakega mesta v zgodovini naše kulture. Oni so samo knjižni trgovci in prav imajo, da so. Blagor književnosti, ki ima komercialno dobre knjigotržce!

Jaz sem si stvar predstavljal tako, da bo Matica izdajala umetniško dovršene prevode in jim dodajala z znanstveno samostojnostjo pisane literarne razprave. Sedaj pa, ko prebiram to knjigo, vidim, da Matica ne dela drugega nego — konkurenco našim knjigotržcem. Izdala je „Moč teme“ v prevodu, ki je — no, tako — za silo, natisnila predgovor, ki je še bolj za silo, ker je znesen od vseh strani skupaj. To pravim z ozirom na Matico. Ko bi govoril samo o gospe Govékarjevi, bi rekel, da je predgovor skompiliran (kar sicer sama priznava) jako vestno in marljivo. Pravzaprav mi pa tudi o gospe Govékarjevi nekaj ni povsem razumljivo. Pravi namreč v uvodu, da njen „informativni pregled, ki ni niti popoln, niti izviren, ker je sestavljen po raznih virih . . . naj zadošča vsaj začasno,“ s tem pa hoče reči, kakor da bi mi kaj takega napisanega o Tolstem sploh še ne imeli. Mislim, da se ne pregrešim preveč zoper skromnost olikanega človeka, ako opozorim, da sem pred sedmimi leti v ravno tem listu jaz celo leto pisal o Tolstem in sicer po vestnem prebiranju „velikega pisatelja ruske zemlje“. O tem svojem spisu vem, da ga je čitala tudi gospa Govékarjeva, ker je nekaj partij naravnost prepisala iz njega. Sicer ni direktno nikjer navedla, kaj je v mojem spisu našla, a zato ima na strani 23. opazko, da „čitatelj najde več o Tolstem“ v raznih tam navedenih razpravah, med katerimi navaja tudi mojo.

Jaz torej mislim, da se tudi s tem predgovorom Matica ne more posebno ponositi, ker je celo „Ljublj. Zvon“, ki nam menda tudi nikdar ne bo hotel nadomestovati „Slovenske Akademije“, po priznanju sotrudnice iste Maticе pisal o Tolstem „več“ (jaz se predrzmem pristaviti: in samostojneje) nego publikacija Maticе, o kateri nepoboljšljivo mislim, da bo vsaj v prihodnje dajala Slovencem v roke umetniško dovršene prevode svetovnih del s samostojnimi znanstvenimi literarnokritičnimi biografijami velikih umetnikov sveta.

Dr. Ivan Prijatelj.

Da naši čitatelji izpredvidijo, kak bi moral po mnenju g. dr. Prijatelja prevod biti, prinašamo tu poleg prevoda gospe M. Govékarjeve odlomek drame v njegovem prevodu.

Prvo dejanje.

Enajsti prizor.

Prejšnji, Akim, Pjotr.

Prejšnji, Peter in Akim.

Akim (vstopi in se prekriza pred sv. podobno).

Akim (vstopi in se križa proti sveti podobni).

Pjotr (vstopi in sede). Torej kako je, stric Akim?

Peter (vstopi in sede). Torej, kako bo, stric Akim?

Akim. Boljše, Ignatič, boljše bi lahko bilo, eee, boljše . . . če bi ne bilo tega.

Akim. Kako boljše, Ignatič, da bi bilo kako boljše, ongá, boljše . . . Zato,

Lumparija namreč. Radi bi — eee — to — se pravi, radi bi fanta. A če bi ti — eee — to — se pravi, če je mogoče. Še zmeraj boljše . . .

Pjotr. Dobro, dobro. Sedi, da se pogovorimo. (Akim sede.) Kaj pa je? Oženiti ga hočeš?

Matrjona. Z ženitvijo se še lahko počaka. Pjotr Ignatič. V pomanjkanju živimo, sam veš, Ignatič. Kaj bi ga ženili; saj še sami komaj živimo. Kaj bi ga ženili?!

Pjotr. Premislita, kako je boljše.

Matrjona. Z ženitvijo se ne sme prehiteti. To je težka stvar. To ni, kakor bi zrele maline bral.

Pjotr. No, kaj, ženitev to je vedno dobra stvar.

Akim. Jaz bi tudi rad, to se pravi e-e-e, — zato ker e-e-e — delo sem dobil v mestu, — to se pravi — pripravno delo.

Matrjona. No, pravo delo! Greznice čistiti! Ko je prišel oni dan domov, se mi je obrnil želodec. Fej!

Akim. To je res, spočetka je res tako — e-e-e — to se pravi — duh človeka mori, toda navadiš se, nič ne stori, prav tako diši kakor . . . . ., to se pravi, — e-e-e — skoraj tako . . . A kaj duh, to se pravi, — e-e-e — to nas enega ne sme motiti. Sicer pa se človek tudi lahko preobleče. Rad bi, to se pravi, Nikito bi rad domov vzela, naj doma gospodari, to se pravi . . . on naj gospodari doma, jaz pa — e-e-e — dobim v mestu . . .

Pjotr. Sina hočeš imeti domov, — dobro. Kaj pa je z denarjem, ki ga je že dobil?

Akim. To je res, Ignatič, dejal sem, — to so pravi — e-e-e — popolnoma prav imaš, če se je udingjal, — mora tudi odslužiti, — to — je enkrat res, in naj se potem — eee — oženi. Ko bo odslužil — to se pravi — ga pa odpusti.

da bi ne bilo kaj hudega. Prešernost, veš. Rad bi, ongá . . . na pravo pot, se pravi, bi rad fanta. In če bi ti, se pravi, ongá, bi že šlo. Da bi se kako popravilo . . .

Peter. Dobro, dobro. Sedi, pa se pomenujmo. (Akim sede.) Torej tako? Oženiti ga hočeš?

Matrjona. Z ženitvijo se še lahko počaka, Peter Ignatič. Siromaki smo, saj veš, Ignatič. Kaj bi ga ženili? Še sami nimamo kaj za pod zobe. Kdo bi ga ženil! . . .

Peter. Kakor vesta in znata.

Matrjona. Z ženitvijo tudi ni, da bi človek hitel. To je važna stvar. Ni malina, da bi se osula.

Peter. Kaj bi neki, če ženitev, pa ženitev. To ni slaba reč.

Akim. Jaz bi rad, se pravi, ongá . . . Zato ker sem jaz, se pravi, ongá . . . delce v mestu dobil, majhno delo, prav pripravno, se pravi . . .

Matrjona. No, prava reč! Greznice čistiti. Ko se je oni dan vrnil, sem tako bruhala, tako bruhala . . . fej!

Akim. To je res, odkraja človeka res, ongá, prevzame, se pravi, smrad, ko se privadiš — pa že gre. Kaj če to, da je gnojnica, vendar je, se pravi, ongá . . . kakor nalašč. Zastran smradu pa, se pravi, ongá . . . to se takim, kakor sem jaz, ne sme zdeti za malo. In človek se tudi lahko preobleče. Hotel sem, se pravi, Nikitka doma imeti, naj gospodari, se pravi. On naj doma gospodari, jaz pa, se pravi, bom že v mestu dobil . . .

Peter. Sina hočeš obdržati doma, dobro. Samo kaj pa bo z denarjem, ki ga je naprej vzela?!

Akim. To si prav, Ignatič, prav povedal, se pravi, ongá, čisto prav. Saj pravimo, kdor se je vdingjal, naj služi — pa naj to odsluži, se pravi, ongá, samo toliko, da se oženi; za nekaj časa, se pravi, ga pusti, ali kali.

Pjotr. No, da, to se lahko naredi.

Matrjona. V tej stvari se ne strinjava.

Razkrijem ti vse, Pjotr Ignatič, kakor pred Bogom. Razsodi ti med nama. Moj stari vedno goni: ženiti, ženiti! A s kom oženiti, to ga vprašaj! Ko bi bila že nevesta po tem, — kaj sem mari sovražnica svojega otroka? Tako ničvredno dekle . . .

Akim. To je krivica. Po krivici, e-e-e — se znašaš nad dekletom, — po krivici! Zato, ker je prav tega dekleta moj sin razžalil, to se pravi, razžalil, tako je. Dekle namreč — —

Pjotr. Kakšna žalitev pa je bila to?

Akim. Pohajala je, — to se pravi e-e-e — s sinom Nikitko. Z Nikitko, to se pravi — e-e-e . . .

Matrjona. Ti težko govoriš, moj jezik lažje teče, — daj, povem jaz. Kakor veš, je delal naš fant, preden je prišel k tebi, na železnici. In tam se je obesilo nanj neko dekle, prav nemumno, veš, — Marinka ji je ime, kuharica je bila v njihovi zadrugi. Zdaj pa kaže prav ta deklina na našega sina, češ, da jo je Nikita zapeljal.

Pjotr. Lepo to gotovo ni.

Matrjona. Prava potepenka je, z različnimi ljudmi se klati okrog; kakor rečeno: vlačuga.

Akim. Že zopet, — to se pravi — ti, stara, ne — e-e-e — vse to ni — e-e-e — vse, — to se pravi, ne-e-e-e . . .

Matrjona. Mojega so same besede — „e-e-e“ — „e-e-e“ . . . ; a kaj „e-e-e“, tega sam ne ve. Ti, Pjotr Ignatič, ne mene, ljudi vprašaj po dekletu, vsak ti pove. Potepenka brez doma je.

Pjotr (Akimu). Kaj hočete, stric Akim; če je stvar taka, potem res ne kaže ženiti ga. Veš, sinaha . . . to ni copat, ki ga lahko zopet sezuješ.

Akim (se razgreva). To je laž, ti stara, — to se pravi — dekletu — e-e-e — to

Peter. Zakaj bi ga ne.

Matrjona. Ali midva se v tej stvari ne skladava. Peter Ignatič, jaz tebi vse razkrijem kakor živemu Bogu. Vsaj ti naju rozsodi. Vtepel si je v glavo, da naj se ženi in ženi. Ti pa vprašaj, s kom! Ko bi bila nevesta, kakor gre, kaj nočem svojemu otroku dobro? To pa je omadeževana deklina.

Akim. To je krivica. Po krivici, ongá, obrekuješ dekleta. Zato, ker je bila ona, kakor ta dekle, nesrečna od mojega sina, nesrečna, se pravi. Dekle, se pravi.

Peter. Kako nesrečna?

Akim. Tako se je izkazalo, se pravi, ongá, da s sinom Nikitom. Z Nikitom, se pravi, ongá.

Matrjona. Ti raje molči, jaz imam mehkejši jezik, daj da jaz povem. Naš fant je živel, saj sam veš, preden je prišel k tebi, na železnici. In tam se mu je obesila na vrat deklina, tako, veš, malo prismojena, Marinka ji pravijo, — kuhala je njih kompaniji. In glej, sedaj dolži ona, ta deklina, veš, najinega sinu, da jo je kakor on, Nikita, zapeljal.

Peter. Lepo to ni.

Matrjona. Ali ona je sama malopridnica, po svetu se klati, potepenka.

Akim. Ti, starka, spet ne govoriš ongá, nikoli ti ne govoriš ongá, se pravi, nikoli ongá . . .

Matrjona. Vidiš, mojemu ljubemu drugega ne pride iz ust kakor — ongá, ongá, a kakšen ongá — tega on sam ne ve. Peter Ignatič, ne izprašuj mene, vprašaj pri ljudeh o deklini, vsakdo ti bo ravno to rekel. Beba potepenska.

Peter (Akimu). Kaj bi, stric Akim, če je tako, potem pa res ni, da bi ga ženili. Saj ni opanka, da bi si jo sezul, taka-le snaša.

Akim (se razvname). Ti jo obrekuješ, stara, se pravi, deklino, ongá, obre-

je laž. Zato, ker je punica — e-e-e
jako dobra — — jako dobra, — to se
pravi, žal mi je, — to se pravi, žal
mi je tega dekleta . . .

Matrjona. Dekleta mu je žal, sina mu
pa ni žal. Obesi jo sebi na vrat pa
pojdi ž njo! Kaj bi govoril prazne
čenče!

Akim. Ne, to niso čenče!

Matrjona. Nikar se ne zaletavaj, — daj,
da povem jaz.

Akim (ji seže v besedo). Ne, to niso
čenče! To se pravi, ti obračaš po
svoje, — če se gre že za dekleta, ali
zate — ti obrneš vedno po svoje, to
se pravi, kakor ti bolje kaže. A Bog,
to se pravi, bo obrnil pa po svoje.
Tako je.

Matrjona. Eh, jezik bi si človek obrusil
zaradi tebe.

Akim. Dekle je delavno, modro in — to
se pravi — e-e-e — okoli sebe . . . to
se pravi — ker smo revni ena — e-e-e
roka več, to se pravi, svatba ne bo
draga. Veliko dražja je žalitev tega
dekleta, to se pravi, sirota, vidiš, je
dekle. In onečastil jo je.

Matrjona. Seveda — — Saj govore . . .

Anisja. Ti, stric Akim, boljše je, da po-
slišaš ženske. One ti povedo . . .

Akim. O ti moj Bog! Kaj ona ni človek,
dekle namreč? To se pravi, tudi —
e-e-e — pred Bogom je človek. Ali
kako misliš?

Matrjona. A, zmeraj premleva isto . . .

Pjotr. Veš, stric Akim, to moraš vedeti,
da se takim dekletom ne more vsega
verjeti. Sicer pa je tudi še fant tukaj.
Ponj pošljemo, da ga vprašamo na-
tanko, ali je res. On ne bo pogubil
svoje duše. Pokličite fanta! (Anisja
vstane.) Reci, da ga kliče oče. (Anisja
odide.)

kuješ jo. Zato ker je deklina, ongá,
jako dobra, jako dobra deklina, se
pravi; smili se mi, smili, se pravi,
dekle.

Matrjona. Ti si kakor stara Kavka,
ki za cel svet javka, njeni pa
doma pri praznih loncih sede.
Deklina se mu smili, sin se mu pa
ne smili. Naprti si jo na grbo, pa
hodi ž njo. Dovolj mi je tvojih čenč.

Akim. Ne, to niso čenče.

Matrjona. Ne sezaj mi v besedo, daj
da jaz povem.

Akim (jo prekine). Ne, to niso čenče.
To se pravi, ti po svoje obračaš,
kakor je tebi boljše, a Bog, se pravi,
bo pa, ongá, po svoje obrnil. Tako bo.

Matrjona. Eh, s teboj si človek samo
jezik muči!

Akim. Deklina je delavna, premiselna in
se pravi, ongá, — pripravna . . . se
pravi. In v naši siročini nam bo
tudi, ongá, v podporo, se pravi: tudi
svatba ne bo draga. A dražje ko vse
je to, da je ponižana, ta deklina, se
pravi, ongá. Sirota je dekle, da več.
Ponižal jo je.

Matrjona. Bog ve kaj, seveda . . .

Anisja. Stric Akim, ti raje ženske po-
slišaj. Ženske ti povedo!

Akim. Kaj pa Bog, Bog! Ali ona ni
človek, dekle, mislim? Se pravi, ongá,
pred Bogom je tudi človek. Kaj pa
ti misliš?

Matrjona. A, zmeraj eno gode! . . .

Peter. Veš, stric Akim, tem deklinam
tudi ni, da bi vse verjel. Saj je še
fant pri življenju. Glej no, saj
je tukaj! Pošljimo ponj in ga lepo
vprašajmo, če je res. On ne bo po-
gubil svoje duše. Pokličite fanta!
(Anisja vstane.) Reci, da ga oče kliče,
(Anisja odide.)

Ogrski kralj Matija Korvin v slovanski ustni književnosti. Razbor motivov, zvezanih z njegovim imenom. Spisal Zenon Kuzelja, V Levovu 1906, 154 str. (Угорський король Матвій Корвін в славянській усній словесности. Iz „Zapisnikov Naukovogo Tovaristva im. Ševčenka,“ zv. LXVII–LXX). — Kralja Matjaža pozna, rekel bi, vsak Slovenec, ta iz šolskih čitank, kjer se nahajajo narodne pesmi in pripovedke o Matjažu, drugi po Aškerčevi baladi v „Stari pravdi“, tretji vrhutega še po Cankarjevem simbolu v „Kralju Matjažu in potepuhu Marku“ in po novih Aškerčevih „Junakih“, a vsi smo kot otroci znali govoriti: „Križ-kraž, kralj Matjaž. . .“ Tudi teoretično smo že začeli razmišljati o tej bajni osebi naših pripovedek in narodnih pesmi (Rutar), toda malokomu je bilo znano, ali in koliko poznajo Matjaža drugi Slovani; baš zato, ker nam je nedostajalo primerjave, niso mogli biti rezultati popolni. Temu je sedaj doskočila zanimiva študija Kuzeljeva, ki natančno analizira Matjaževe motive v narodni književnosti Slovanov sploh, in jo moramo mi tem bolj uvaževati, ker se posebno obširno bavi baš z našimi slovanskimi „Matjaževimi“ motivi. Srbohrvati opevajo Matjaža v svojih epičnih in ženskih pesmih, slava njegovega imena se je očuvala tudi pri ogrskih in galiških Malorusih in pri Slovaki, odkoder se je razširila po Moravskem, Češkem in med Lužiški Srbi. Zgodovinski Matija Korvin, vzroki njegove popularnosti, Matija v Ogrih, Srbih in Hrvatih (posebe pesmi o njega izvolitvi in kronanju), splošni značaj in zgodovinska podlaga (slovenskih) Matjaževih balad, balada o Matjažu in Alenčici, o Matjažu v turški vozi, pripovedke o njega spanju in povratku, Matjaž pri Slovaki in balada „Matjaž, preoblečen za ženo, zavede nepristopno devojko,“¹⁾ Matjaž v umetni književnosti, to so poglavja pričujoče razprave. Pri tem je zanimivo, da Matjaževa slava pri Madžarih ni taka kakor pri Slovanih; le nekoliko odlomkov madž. Matjaževih pesmi se je ohranilo in to ne v narodu, nego v letopiscih. Jaz bi mislil, da ga je Madžarom zakrila njih daljša politična samostalnost, ki jim je prinesla še druge in drugačne veljake, pa oholost plemstva, nasprotna ljudomilosti Matjaževi, ki je ščitil tudi nemadž. seljaka. Pisal je Matjaž latinski, nemški, češki, izdajal spomenice glagolske in cirilske, a — madžarski ni napisal besede (Klaić, Povijest Hrvata II. 3, 156). A dočim izhajajo epske pesmi srbohrvatske, ki opevajo ogrskega kralja Korvina, z zgodovinske osnove in ne zastranjujejo daleč v pravličnost in legendarnost, je v slovenskih pesmih matjaževstvo samo temelj za poetično zgradbo raznih popularnih zapadnoevropskih baladnih motivov. V baladi ni važna zgodovinska činjenica ali oseba, nego se poetično in subjektivno prikazuje snov fantazije (usoda devojk in ljubezni, nezvestoba v ljubezni in vojski, značajnost, zveza z zagrobnim svetom). Baladni motivi so potovali od naroda do naroda (k Slovanom je prišla balada z zapada) ter se prilagodivali krajevnim in časovnim prilikam; lužiške balade so večinoma takorekoč prevodi nemških, jugoslovanske balade imajo vzporednice v romanskih narodih itd. Tako je tudi s slovanskimi baladami; poprečno niso samostalne ustvaritve, nego se bližajo romanski in germanski poeziji, zajemajoč pri tem bogato iz srbohrvatske epike. Pri Slovencih zapadna viteška srednjeveška poezija ni našla tako bogate domače poezije kakor pri Srbih, torej ničesar, kar bi ji zastavljalo pot, in se je udomačila. Pesmi o kralju Matjažu in Alenčici nahajamo analogije v Franciji, Španiji in Italiji („Il moro Saracino“), a prvotni vir motivu je najbrž v Franciji; najvažnejši slovenski

¹⁾ O tem motivu govori obširneje isti pisatelj v krajši posebni študiji „Slovenske balade o temi: Fant se preobleče v žensko obleko ali se da v vreči zanesti v sobo devojčino, da bi jo zapeljal,“ a teh motivov pisatelj ne nahaja v Slovencih. 1905.

motiv je pri tem prizor pod lipami na Turškem. Matjaž v turški vozi, kraljevič Marko v arabskem robstvu sta znana v Angliji na Škotskem, Danskem, Norveškem, Švedskem, Nemškem in v Franciji; slovenska balada je nastala pod vplivom srbske pesmi o Kraljeviču Marku. Kralj Matjaž pred peklom je plod cerkvenega vpliva in je motiv najti tudi v češki in lužiški varijanti, samo da je tu „David kralj“ (slovenski: „deveti“ kralj!). Slični so rezultati analize naših pripovedek o Matjažu, ki jih dosle ni nihče obilneje uvaževal v zvezi z istim motivom pri drugih narodih. In baš zato, ker so bile dosle malo znane, jih je obširneje razpravljala pisatelj pričujoče študije. Navaja nazadnje poleg slovaške umetne književnosti, ki ima simpatično prikazanega Matjaža v pesmi Andrije Sladkoviča „Detvan“, v „Kraljevem stolu“, verzovani povesti enega izmed najznamenitejših slovaških pesnikov Janka Kalinčaka itd., tudi Aškercovo balado in roman v „Slov. Narodu.“ — Cankar in Aškerc sta s svojimi novimi deli pomnožila našo umetno Matjaževo književnost; Cankar je porabil pripovedko o spečem kralju, Aškerc pred vsem pesmi o junakujočem kralju, prvi ga je prikazal kot predmet hrepenenja, drugi kot podobo moči, prvi je svoj motiv poglobil, drugi povzel in nekoliko razširil. Oboje vkup bi šele dalo pravi epos, v katerem bi bila narodna snov umetniški obdelana, psihološki in v znaku simbola poglobljena.

Dr. Fran Ilesič.

Joza Ivakić: Književni rad Josipa Kozarca. Čist prihod namijenjen podignu Kozarčeva spomenika u Vinkovcima. Nakladom uredništva „Narodnoga Glasa“. Karlovac 1907. Cijena 20 h.

Splošni pregled

„Delo“ je naslov novemu slovenskemu listu za industrijo, obrt in trgovino, ki izhaja 1. in 15. dne meseca ter stane vseletno 10 K, polletno 5 K. Dopise je pošiljati uredništvu, naročnino pa upravništvu „Dela“ v Ljubljani. Urednik listu je g. Rudolf Šega. Zdaj imamo Slovenci menda za vse stroke svoja glasila in treba samo še, da začnemo tudi že zares — delati! —

Prvo poročilo o delovanju „Deželne zveze za pospeševanje tujkega prometa na Kranjskem“ od 14. julija 1905 do 31. decembra 1906. V Ljubljani 1907. Izdala in založila deželna zveza. Tisk J. Blasnika naslednikov v Ljubljani.

Knjižnica rajn. Iv. Vesela, trnovskega dekana, ki jo je podedovala družba sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, se bo sedaj v prid družbi podrobno prodala. Krasna knjižnica obsega nad 1100 knjig (okoli 1500 zvezkov) iz vseh strok človeškega znanja. Imenik s cenami izide v kratkem in se razpošlje resnim kupcem le na zahtevo, ako se po dopisnici oglase pod naslovom: Pisarna družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani (Narodni dom).

Opomnja uredništva. Poročilo o koncu letošnje glediške sezone prinesemo v prihodnji številki

